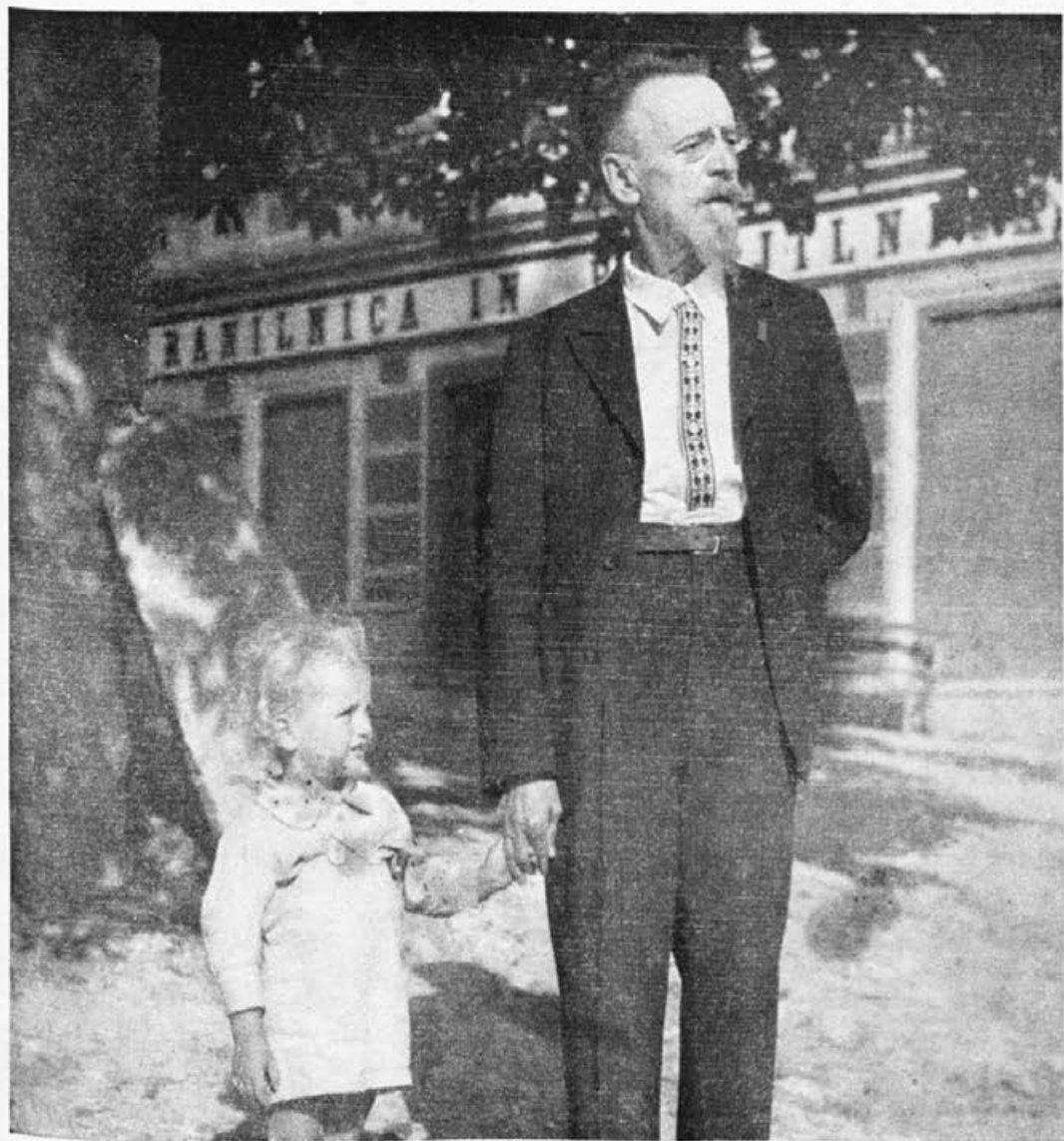

NAŠ ROD LETNIK XII
LETO 1940/41 **4**

Naslovna slika: *Engelbert Ladislav Gangl.*

»Naš rod« izhaja v Ljubljani med šolskim letom in ga prejemajo naročniki »Mladinske matice«, ki plačajo naročnino za list in publikacije »Mladinske matice« v mesečnih obrokih po din 3—. Celoletna naročnina znaša 30 din.

List izdaja »Jugosl. učiteljsko združenje« — sekcija za dravsko banovino v Ljubljani, zanjo odgovarja Metod Kumelj.

Glavni in odgovorni urednik Josip Ribičič.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Frančiškanska ulica 6.

Tisk Učiteljske tiskarne v Ljubljani (predstavnik Francè Strukelj).

ENGELBERT LADISLAV GANGL

Ilustriral M. Bambič.

Pesnik Engelbert Ladislav Gangl je v naših čitankah poleg Otona Župančiča najvidnejši gost in znan po vsej širni Jugoslaviji. Kot voditelja jugoslovanskega Sokolstva pa ga poznajo tudi izven naše kraljevine, posebno bolgarski in severni slovanski bratje.

Kot šolnik je dosegel visoke časti. Najprej je bil učitelj, nazadnje pa celo višji šolski nadzornik in je dobil naslov dvornega svétnika.

Posebno zaslužno mesto pa bo Ganglu ohranjeno v zgodovini naše književnosti kot ustanovitelju »Zvončka«, ki ga je urejal trideset let.

Gangl je zdaj v pokoju in se je vrnil uživati zaslužen mir v svojo rodno Metliko. Drug na drugega sta ponosna: Metlika z Belo Krajino na svojo odličnega sina in Gangl na rodni okoliš, ki je že štiri stoletja živ primer male Jugoslavije; saj žive tu Slovenci, Hrvati in Srbi v bratski slogi in povezanosti. S svojo vplivno besedo pomaga Gangl vabiti posetnike v Belo Krajino, ki je kakor ponižna Trnjalčica do nedavnega spala v senci razsežnih Gorjancev, malokomu znana, od vseh zapostavljena.

Oni dan, ko sem ga obiskal v Metliki, je staroslavno mesto šumelo zaradi številnih gostov, ki so prišli občudovati pestre množice pri sosednjih Treh farah, koder je bilo na Jernejevo cerkveno prošenje. Tudi Gangl se je sukal v živem toku tisočglavega. v pisane narodne noše odetega naroda. Sam je bil ponosno oblečen v belo srajco iz hodnega platna, okičeno z narodnimi okraski.

Popoldne mi je Engelbert L. Gangl prijateljsko stresel roko, ko me je povedel v svojo delovno sobo. Stanuje v poslopju »Prve dolenjske posojilnice«, to je zavod, ki ga je pomagal ustanoviti pred 65 leti njegov, že pokojni oče Leopold, izučen strojar,

gospodarstvenik in narodov svetovalec. Skozi okno delovne sobe zreš na metliški Aleksandrov trg, ki je bil ves v žaru poletnega poldneva. Aleksandrov trg prehaja na Ganglov trg. Tako je rodno mesto že za živih dni počastilo svojega uglednega sina, njegovega zaslužnega očeta in njegovega strica Lojzeta, slovečega kiparja. Na pisalni mizi, na policah in po stenah so zgovorne priče o časteh in počastitvah, ki jih je bil deležen slavni Metličan: slike, diplome, odlikovanja, spominske fotografije in drugo.

Kako si se uvažal v javno delovanje? sem mu zastavil vprašanje in brž sva se znašla v živahnem pomenku.

»Že kot otroka me je prevzelo veselje do gledališkega igranja,« je rekel Gangl v mehki belokrajinsčini in si pogladil nekoliko osivelo brado, ki daje njegovemu obrazu pečat odličnosti. »Bilo mi je komaj pet let, pa so me že vzeli med igralce. Nastopali smo v Komendi kar pod milim nebom. Kasneje smo kot šolarji vprizarjali igrice, ki smo jih pobrali iz »Vrtcev«. Če pa nismo ničesar našli, smo si igre izmišljali kar sami. Kadar smo vabili k vprizaritvam starše, prijatelje in druge Metličane, smo pobirali tudi vstopnino. Znašala je po en krajcar. Čisti prebitek pa smo namenili za siromašne sošolce.

Tudi sam sem takrat napisal kakšno malo igrice. Igrali smo radi le smešne kose. Vendar: sam pa sem igral rad le resne vloge. Pri raznih društvenih odrih sem deloval tudi kasneje kot učitelj; najprej v Vipavi, potem v Idriji. Dolgo je že od takrat.

Pa si tudi sam napisal nekaj gledaliških del. Kako si uspel kot dramatik?

»Največ uspeha je imela moja drama »Sin«, ki sem jo napisal leta 1898.

Cerkev
pri Treh farah

Prva vprizoritev je bila v ljubljanskem gledališču. To dramo so igrali potem še na češkem in celo v Ameriki. Drama je šla več kot stokrat preko naših odrov. 'Sad greha' so igrali le v Ameriki na odrih naših izseljencev. 'Dolino solz' so igrali le na Jensenicah, 'Sfingo' pa v Idriji.

Prav moje igre so mi utrle pot do ameriških rojakov in za las je manjkalo, pa bi postal Američan in morda celo milijonar,« je smeje dodal pripovedovalec. »Vabili so me v Ameriko za izseljeniškega učitelja in urednika lista 'Glasa naroda'. Mati, ki sem jo zelo ljubil, pa se je razžalostila, ko sem ji povedal o svoji nameri. Vprašal sem jo, ali naj grem, pa je odločila: 'Ne!' Njej na ljubo sem pretrgal obljubo in ostal doma — brez milijonov...«

Kako si prišel med književnike?

»Na mojo fantazijo je vidno vplival stric Janko Štupar, mamin brat, šegav mož, znan dovtipnež. Prav njegov humor me je vodil do sklepa, da sem napisal v mladih letih nekaj šalčkov. Že v ljudski šoli mi je bil prijatelj Evgen Lampe, rojen Metličan. Z njim sva prebirala 'Vrtec'. Trenutek se je zamislil in je ugotovil: »Bilo je pod urednikom Tomšičem in letos je točno petdeset let, ko je objavil 'Vrtec' moj prvi prispevek 'Dedek pripoveduje', Pozneje sem sodeloval še v raznih revijah.

Tvoji spomini na prvega učitelja in na šolanje?

»Vse svoje učitelje hranim v najlepšem spominu, zlasti prvega: Fran-

ca Schönbrunna, skromnega, majhnega moža nemškega imena, a slovenskega prepričanja. Ta mi je bil nad vse všeč takrat, ko se je oblekel v gasilsko uniformo. Ves razred je bil ponosen nanj, ko je poveljeval gasilcem.

Kako je prišlo do ustanovitve 'Zvončka'?

»Dotlej smo imeli 'Vrtec' in smo radi vsi sodelovali. Po smrti urednika Tomšiča, ki je bil rojen na Vinici v Beli Krajini, smo hoteli dobiti 'Vrtec' za šolsko družbo sv. Cirila in Metoda. Pa nam ni uspelo. Zato sem sprožil l. 1899. misel o ustanovitvi novega mladinskega lista. Tu sta me vneto podprla stanovska tovariša učitelja Luka Jelenc in Jakob Dimnik. 'Zvonček' je prvič zazvončkljal v svet 1. januarja 1900. Tiskali smo ga v Narodni tiskarni. Takrat smo začutili potrebo po tiskarni, ki naj bi bila učiteljska last. Res, kupili smo tiskarno, ki je bila spočetka majhna. Edini tiskarski stroj je vrtel na roko naš hlapec. Zdaj se je Učiteljska tiskarna mogočno razmahnila in ima obilico dela. Tudi 'Naš rod' tiskajo v njej. Vse stroje poganja elektrika. Kolikšen napredek v teku desetletij!«

Gangl je še vedno čvrst in prožnega duha. Dogodke grabi naglo iz spominov in vpleta vanje letnice, kakor bi jih čital iz beležk, in hitro odgovarja na stavljena vprašanja. Vse še ve, vsega se točno spominja. Ponosen je na svoj rodni domek, ki sem si ga že ogledal v dopoldanskih urah. Tam se je Bertelj rodil 12. novembra 1873. Hišica je blizu farne cerkve in vsa je v cvetju. Zdaj stanuje tam še edina Ganglova sestra. Pred rojstno hišo pa se košati mogočna lipa, ki jo je vsadil z dedom Ladislavom vnuk Engelbert še kot petletni otrok. Svojega deda in očeta hrani v živem, otroško-nežnem spominu. Prvo povest »Bukve v Gorjancih«, ki jo je slišal in jo ohranil v spominu, mu je povedal oče.

V Ganglovih delih najdemo na vsakem koraku njegovo rodno Metliko in preljubu Belo Krajino. Ko je bil

na dunajskem pedagogiju, kamor je odšel na lastne stroške in je moral iz svojega plačevati namestnika, je že mislil na knjigo »Bele rojake«, kjer je prikazal življenje pod Gorjanci. Gangl se je krepko uveljavil tudi v Mohorjevi družbi, kamor ga je pritegnil profesor dr. Jakob Sket. »Velikega trgovca« (1902.) in »Tri rodove« (1907.) je tudi zajel iz metliškega in belokrajinskega okolja.

Kot urednik »Zvončka« je pridno pisal in prikazoval mladini veličino naše zemlje in njenih junakov. Gangl je tudi pisal učne knjige in bil po prevratu, ko ni bilo učnih knjig, urednik »šolskega lista«. Vsestransko izobražen, resen, stvaren mož si je pridobil prijatelje in spoštovalce vsepovsod. Bil je na glasu najbolj priljubljenega govornika. Z mehko in živo besedo je znal pritegniti množice. Na ljudskih zborih so poslušalci napolnili dvorano, kadar se je pojavil pri govorniški mizi Engelbert Gangl. Nekaj časa je posegel tudi v politiko in je bil l. 1906., ko je bil učitelj v Idriji — sedaj je ta kraj v Julijski Benečiji — izvoljen za deželnega poslanca. Po vojni se je odrekel politiki.

Ganglova rojstna hiša

Vse kar je Gangl napisal v svojih plodnih letih za našo mladino, je zbral v založbi Učiteljske tiskarne v zbirki »Moja pot«. Deset knjig je to! Zdaj se je vrnil s strme, dolge delovne poti in sredine dela, ki ga je bilo največ posvečenega učiteljskemu stanu in Sokolstvu, ter se je umiril v staroslavni Metliki. Sončni žarek mu je miljenček vnuček Matjaž. Oba sta me spremila ob slovesu do vrat. Gangl je stal krepko zravnčan, z levico je stiskal kodrolasega Matjažka.

V popoldanskem belokrajinskem soncu se mu je svetlikal na prsih sokolski znak...

E. L. G a n g l :

D A R O V A N J E

*Ko bi oblak bil slatega dežja,
porosil vse s blaginjo bi in srečo,
islečil rano vsako bi skelečo
in čašo žalosti izplal do dna.*

*Če klasje bil pšeničnega polja,
skrb s belim kruhom bi odgnal morečo,
uglasil bi zahvalnico, svenečo
v srce iz duše, v dušo iz srca.*

*A ker sem človek le, sem bratu brat,
na sebe jemljem vsako bolečino,
da sem ljubezni bolne prebogot.*

*In duh ponosno pne se mi v višino,
v molitvi sum se hodi darovat
na veliko in slavno domovino!*

PETER IN KOSTJA

IV

S težkim srcem je djadja Semjon tisti večer stopil k Novakovim, da jim sporoči novico o Petrovi nesreči. Vso pot si je pripravljaj besede; in ko je izpregovoril, je bilo slišati takisto, kakor da je vsa stvar le nekakšna šala. Tolikanj si je prizadeval in ublaževal, da je na koncu malone verjel samemu sebi. »Nič hudega mu ni!« je hotel dodati, a tedaj je mamica zvila roke in zajokala, bratca in sestrice so planili v vrišč in celo možati oče Novak je skril obraz med dlani in zastokal.

Šele zdaj je Semjon spoznal, koliko gorja je bilo zakrivilo tisto šilce pri gospodu Jeraju. Glas mu je zadrhtel, čudno je pomrdal z brki in mahoma jel obtoževati svojo neskrbnost. Tako bridko se je ošteval, da je bilo vsem hudo in sta ga morala uboga roditelja sama tolažiti. Ob tem sta se nekoliko pomirila, kajti sočutje do bližnjega je najboljšo zdravilo za žalost dobrih ljudi.

»Torej pravijo, da bo ozdravel?« je rekla mati Novakova, ko je stari kozak nazadnje vstal. »Bog in sveta Devica! Oh, Semjon, recite nam še enkrat!«

»Sveda bo,« je djadja zatrdil. »Nekaj časa bo ležal v bolnišnici, a hujšega ne bo... Jeraj bo sam vse plačal zanj. Jutri pojde nalašč v mesto, da zve, kako mu je, in na večer pride z novicami v Podgoro.«

Kamen, ki je težil kozaku srce, je bil zdaj lažji. Povsem odleglo mu pa vendarle ni, kajti čutil je, da je pri Novakovih od sile radodarno delil tolažbo. Gospod Jeraj ni bil zvedel v bolnišnici nič zanesljivega. »Upajmo!« so mu dejali — in to je bilo vse.

»Kaj bo, Gospod vsemogočni, če ni Tvoja volja, da bi ozdravel?« je

strahoma vpraševal sam pri sebi. »Tam leži, siromaček, na svoji posteljici in življenje mu plapola kakor slaboten plamen... Kaj, če se iztegne iz mrakov Tvoja silna roka in stisne lučko, takole, z dvema prstoma, in jo utrne?...«

In tako nista djadja Semjon in Kostja nič manj goreče molila za Petrovo rešitev kakor njegovi domači. Tolikanj viharo so butale molitve v rajska vrata, da so jih krilatci komaj sproti odnašali pred božji stol. In Gospod vsemogočni, ki je bil že ukazal, naj pripravijo Petru prostor v nebesih in belo angelško haljico, se je nazadnje vdal. Nasmehnil se je, pomežiknil Petrovemu angelu varuhu in rekel:

»Naj bo!...«

Tisti mah so pri Novakovih in v koči na koncu vasi zaspali...

Glas o nesreči je po bliskovo obletel Podgoro. Ko je prišel drugi dan Kostja v šolo, so ga kar obsuli. S skrušenim glasom je povedal, kako je bilo. Ničesar ni utajil. Podgorski otroci so ga prepadeni poslušali. Nihče ni izrekel, kar je bilo vsem na misli. Šele ko je Kostja končal, je vzkliknil Rjavček Francek:

»Zdaj pa imaš! Ti si ga zapeljal, da je plezal tako visoko. Če umre, boš njegov morilec!«

Kostja ni odgovoril; za oči se je zgrabil in planil v tak obupen jok, da se je učiteljica prestrašila, ko je stopila v razred. Komaj ga je pomirila. In tudi ko je nehal ihteti, ni bilo s poukom nič. Gospodična Milena se je oddahnila, ko je čas minil in je mogla spustiti otroke domov.

Plašno se je razkropila podgorska mladina. Z vprašujočimi obrazi je stopala čez pragove domačih hiš. Novic o Petru ni bilo od nikoder. Gospod Jeraj še ni bil prišel. Težka napetost je visela v zraku.

Kmalu za Kostjo je prišla k dja-dji gospodična Milena. Oči je imela rdeče, a zaradi dečka je skrila svo-ga skrb za smehljaj.

»Kostja,« je dejala, »ali hočeš, da greva gospodu Jeraju naproti? Saj ga pustite z menoj, Semjon?«

Kadar je človek poln nemira, ga najlaže prenaša sam. Djadja je po-kimal, učiteljica je prišla Kostjo za roko in ga odvedla. Otroci in va-ščani so resno gledali za njima. Da se le ne bi vrnila s črnimi vestmi!

Ure so lezle po polževo. Mladina in odrasli so se zbirali pri zname-nju, izpred katerega je bilo nekaj razgleda na pot. Oče Novak je pre-stopal z noge na nogo, Petrova ma-ma je slonela ob gabru in si tiščala sklenjene roke na prsi; stari kozak je napenjal oči. Sonce se je nagi-balo, toda gospoda Jeraja, Kostje in gospodične Milene ni bilo od ni-koder.

»Ne upajo se,« je zamolklo rekel oče Novak. »Pa bi le prišli! Vse je boljše od negotovosti.«

»Petrček, sinek nesrečni!« je za-ječala uboga žena. »Nikoli več te ne bom videla!« Milo je zaihtela v svoj modri predpasnik.

Tedajci pa — križ božji, kako je zakričal djadja Semjon!

»Gredo!... Vsi trije: gospod Je-raj, Kostja in gospodična!« Z levi-co vihteč čepico, je iztegnil desnico proti ovinku, kjer so se bile prika-zale iz gozda tri postave. »Mahajo.. Kostja skače! Torej je vse v redu.. Nu, slava tebjé, Góspodi! Bog bodi zahvaljen...«

Vrtil se je kakor omotičen. Petrov oče je komaj utegnil prestreči že-no, ki se ji je od olajšanja stemnilo pred očmi. Petelinov Janezek je za-ukal in Rjavčev Francek, ki ni bil mož nežnih čustev, je od navduše-nja zgrabil Tinčka Dobravca za čop ter ga jel buhati po hrbtu.

Vsa vas je spremila prišlece na Petrov dom. Izba je bila polna lju-di, ko je sédel gospod Jeraj v kot

za mizo in jel ponavljati, kar so bili po drobtinah že spotoma slišali.

»Torej, Novak, odslej lahko mir-no spite: vse gre po sreči. Zdravnik na oddelku, kjer leži Peter, je moj sošolec in prihaja k nam na lov. Pomiril me je do dobrega... Kako-pak, roka in noga morata počivati, kakor terja narava. Nekaj tednov, oče Novak... Ne, mamica, nikar ne trepetajte. Do davi smo bili v skr-beh, z ženo skoraj nisva zatisnila oči. A zdaj je vse v redu — vse, slišite? Nobene nevarnosti ni, zdrav-nik vam sporoča, da se ne bojte. Peter je dečko in pol... čvrst in pogumen, oče Novak. Niti enkrat ni zastokal; pravi, da ne boli...«

Ob misli na bolečine ljubljenega otroka se je mamica spet razjokala. Nato je jela zvito izpraševati gospo-da Jeraja, češ: nemara pa kvasiš samo tja v en dan, da bi me pre-slepil? Nezaupljivo je vrtala vanj s svojimi rdečimi očmi. Toda njegov vedri obraz jo je prepričal. »Ko bi ne bilo res,« je sklenila, »ne bi mogel tako veselo gledati in beseda mu ne bi tako tekla z jezika.«

»Nu, hvala Bogu in Mamki bož-ji!« je vzdihnila nazadnje ter v sr-cu zaobljubila sebe in Petra k Ma-riji Pomagaj.

»To vam je bila reč,« je nadalje-val gospod Jeraj, »kdo bi si bil mi-slil! Prav za prav smo vsi krivi, midva z ženo se tega dobro zaveda-va. Nu, tole sem hotel reči: kar je danes nesreča, utegne biti jutri Pe-trova sreča. Saj ga hvalijo, da je priden in bistre glave...« Gospo-dična Milena je vneto prikimala. »Skratka, vaš dolžnik sem, Novak. Zanesite se na Jeraja.«

Z obljubo, da se kako nedeljo skupaj popeljejo v mesto in obiše-jo malega bolnika, je segel vsem v roke.

Šele po odhodu dobrega moža so jeli Podgorci premišljevati o nje-govih besedah.

»Ste slišali?« je menil sosed Je-len. »Fantova sreča bo — tega ni

rekel kar tako. Svojih nima, bogat je, dobrih rok pa tudi. Še poznalo se mu ne bo, če kaj stori za Petra.»

Očetu Novaku se ni zdelo prav, da bi po vsem strahu in trepetu mislil na korist; zadovoljen bo, ko bo videl Petra živega in zdravega. Toda materino srce je shranilo Jerajev namig kakor dragulj. Oh, če bi hotel... Če bi res hotel, bi šel Peter študirat. In Petrova mama bi do smrti molila za gospoda Jeraja...

Peter se je popravljal, kakor bi čutil, da ga doma komaj čakajo. Glava se je opomogla, roka in noga, uklenjeni v debel mavčev ovoj, sta se zaraščali in celili. Zdravniki, usmiljenke, drugi bolniki, vse ga je hvalilo, ker je bil tako potrpečljiv. Niti enkrat ga niso slišali, da bi bil zaječal.

»Te res nič več ne boli?« ga je nekoč vprašal glavni zdravnik, prijatelj gospoda Jeraja.

»Res ne,« je Peter odkimal. »Prav nič ne čutim.«

»A prvi dan te je hudo bolelo, jeli?«

»Nekoliko že. Ni vredno, da bi govoril.«

»Glej, glej,« je rekel zdravnik. »Pa nisi nič povedal. Niti pisnil nisi, ko smo ti uravnavali kosti. Zakaj si molčal, Peter?«

»Ker nisem maral vekati,« se je odrezal. »V Podgori bi se mi smejali in mamo bi bilo sram. Še Kostja bi...« Zamišljeno je obmolknil.

Da, Kostja mu je bil zmerom na misli. Sestre, bolniki in doktorji so že od prvih dni vedeli, da ima Peter prijatelja. Vse pomenke je končaval s Kostjo, kadar jih ni z njim že začel. Ko sta gospod in gospa Jerajeva izpolnila obljubo ter pripekljala očeta in mater, jima je deček veselo iztegnil roke naproti, takoj nato pa razočarano pogledal na vrata:

»Ali Kostje ni?« je vprašal z žalostnim glasom.

»Prihodnjič Peter,« je odvrnil gospod Jeraj. »Avtomobil je premajhen za vse, ki bi te radi videli, dečko moj.«

Peter dolgo ni črnil besedice. Izpod priprtih vek sta se mu pocedili dve debeli solzi. Edini dve, ki so mu jih obrisali v bolnišnici...

Tri postelje od Petra je ležal star mož, ki se je venomer ujedal. Ko je nekoč Peter govoril s sosedom o svojem prijatelju, je starec očitajoče bevsnil v pomenek:

»Kostja! Kostja! Kakšno spakljivo ime, križ božji... Kakor da ni pratike na svetu!«

Nekateri izmed bolnikov so se jeli muzati. Petra je pogrelo. Jezno se je vzdignil na komolcih.

»Kostja je zelo lepo ime,« je rekel z odločnim glasom. »Nima vsak takega!«

»Krščansko ni,« je trdil sitnež. »Gosposko je ali pa celo pogansko.«

»Kaj da ne?« je Peter vzrotil.

»Kostja je toliko kakor Konstantin, sveti Konstantin, cesar in svetnik; gospodična Milena mi je povedala.«

»Kakšna Milena,« je starec zagrdrnjel. »Milena! To so vam prismojena imena danes ta dan.«

»Gospodična Milena je naša učiteljica,« ga je zavrnil deček. »Vsi jo imamo radi in prava reč, če njeno ime komu ni všeč!«

»Glej si ga, petelinčka!« se je kislo nasmehnil stari mož. »Saj nič ne pravim. Ali sem kaj rekel? Glej ga, glej.«

Vsi, s Petrom vred, so prhnili v smeh. Nato se je Peter znova obrnil k sosedu in nadaljeval razgovor:

»Kostja je namreč Rus... Platov se piše. Pribežal je iz Rusije, kozak Semjon je privedel njega in njegovo mamo v Jugoslavijo; a mama je umrla. Zdaj živita s Semjonom pri nas v Podgori.«

»Ja tože Ruski,« se je tisti mah oglasil bolnik s četrte postelje, ki so ga bili prinesli prejšnji dan, zane-marjen možak z rdečim pijanskim nosom. »Tudi jaz sem Rus, in Kost-

ja je dobro rusko ime. Kako praviš, da se piše tvoj prijatelj?»

»Kostja Platov,« je rekel Peter. »Konstantin Vladimirovič Platov,« je popravil, ker se mu je zdelo bolj imenitno.

»Vot, vot, Platov...« Bolni Rus se je zdrznil na svoji postelji. »To ime mi je znano... Kako si rekel, kaj je bil njegov oče? Polkovnik?«

»Nič nisem rekel,« se je deček zavzel. »Polkovnik je bil. Padel je na vojni.«

»Vot, vot, polkovnik,« je zamrmral rdečenosec. »Pri donskih kozakih, praviš?«

»Nič ne pravim,« se je splašil Peter. »Kaj tako čudno vprašujete? Menda pri donskih.«

»Nu da,« je odnehal radovednež. »Mnje vsjo ravnó. Meni je vse eno...«

Bolni Rus je bil zgovoren mož. Vtikal se je v vse pomenke in ko je smel čez nekaj časa vstati, je hodil od postelje do postelje, sedal k bolnikom na znožja ter jih izpraševal in zabaval. Tako je prišel tudi k Petru.

»Nu, molodjéc,« je dejal, »povej še kaj o svojem Kostji... Kje praviš, da živi? V Podgori? Kje je Podgora?«

In Peter, videč, da ju poslušajo, je jel na dolgo in na široko govoriti o prijatelju, o domu in o djadji Semjonu.

Sčasoma se je rdečenosec menda naveličal teh pomenkov. Vse, kar je deček vobče vedel, je bilo vtisnjeno v njegovem spominu; sredi noči bi bil našel pot do djadjeve koče. Zdaj je poлегal na svoji postelji in spal. Tako so mislili drugi bolniki. V resnici pa Rus ni spal, še ponoči ne. Premišljeval je velike reči, in ko je tako ležal in gledal v zid, je nehote krivil ustnice od skrivnostnega zadovoljstva...

Toda Petrovi mladi udje so se hitro celili. Doktorji so zadovoljno ki-

mali z glavami, ljubezniva gospa Jerajeva se je vsakikrat veseleje smehljala, ko je prinašala dečku sadja in slaščic. Nekega dne so mu sneli obveze; potem je dobil berglice in s sestrino pomočjo napravil prve korake po sobi. Blaženo pričakovanje ga je obhajalo; v nočeh se mu je prikazovala Podgora z domačimi, Kostjo in djadjo Semjonom, in vse to je bilo lepo kakor sama nebesa.

»Te dni pojdeš, Peter,« so mu napovedovali v petek pri jutrnjem pregledu. »Zdrav si. Zdaj ti manjka samo še dom.«

Peter je od sreče sklenil roke na prsih. Te dni — kdaj te dni? Jutri, pojutrnjem? Vso noč od petka na soboto mu hrepenenje ni dalo zaspati. V soboto zjutraj mu je prinesla usmiljenka obleko; njegovo praznjo obleko, lepo osnaženo in zlikano. Na vrhu obleke je ležalo pisemce.

»Petja moj ljubi,« je čital deček, ko ga je odprl, »to soboto se vidiva. Gospod Jeraj pride pote in me vzame s seboj. Ne morem ti povedati, kako sem srečen. Zdaj pa končam in grem hitro spat, da bo prej sobota. Do svidenja! Tvoj zvesti Kostja.«

Sobota je bila danes, torej je utegnil biti Kostja že na poti... Srce mu je zabobnalo, kakor da bi se hotelo odtrgati. Vročično je pospravil svoje reči, nato je sedel in čakal. Ure so bile kakor večnosti...

Po kosilu, ki se ga ni dotaknil, so jeli prihajati obiski. Vrata so se odpirala in zapirala, dečkove oči so nepremično visele na kljuki, Kostje in gospoda Jeraja pa kar ni bilo. Še je bilo mar kaj zgodilo? Če bi, denimo, avtomobil zavozil v reko — Bog nebeški!... Tedajci je zazvenel pred vrati jasen glas. Kljuka je poskočila, vrata so se odprla na stežaj, dvojica temnih oči je kakor blisk zletela po dvorani — —

»Petja!... Kostja!...« In že sta visela drug drugemu okrog vratu.

Bolniki so se ganjeno smehljali, še sitni stari mož je dobrodušno majal z glavo, gospod Jeraj in gospa Jerajeva, ki sta bila vstopila tik za Kostjo, sta imela rosne oči.

»Vot družki!« je rdečenosi Rus pohvalno zamomljal iz svojega kota. »To sta mi prijateljčka... Vot, vot!«

»In kje so oče?« se je zavzel Peter sredi svoje radosti. Zdelo se mu je, da bi morali biti v tem trenutku vsi dragi zbrani okrog njega. »In mama! Kaj nista prišla?«

»Vidiš ga, nenasitneža!« se je namuznil gospod Jeraj. »Mama varuje dom, oče pa, mislim, ta mah že čaka pri brvi. Voličke ima s seboj in pšeničen otep na vozu, da vama bo s Kostjo mehkeje. Saj veš, avtomobili ne vozijo v Podgoro.«

»Kar pojdimo,« je rekla gospa. »Lačni smo in Peter mora nakupiti spominke.«

Ko je s praga še enkrat spustil oči po bolniški sobi, se je nagnila k njemu in zašepetala:

»Prosi Boga, da je ne bi več videl!«

Kakor ptica je letel avtomobil po beli cesti, mimo gričev, gozdov in vasi, brrr — hup! brrr — hup! da niti dečkoma ni bilo prepočasi. Glej, že je blisknil mimo Jerajev gradič, in tu je bila Dobrava, hup, dober dan! tu hrastje, tu polje, brrr! še malo naprej, med vrbami se je zasrebrila reka, hup! zavore so poprijele, avtomobil je obstal...

Ali naj pripovedujem, kako je oče Novak tako strahovito stisnil sinka k sebi, da je Peter zagledal vseh sto milijonov zvezd sredi belega dne, in kako je potem smrkal in si mencial oči, trdeč, da mu je padla vanje preklemanska mušica?

»So pač takšne mušice v našem življenju,« je modro pripomnil gospod Jeraj, »drobne, hude mušice, ki ustrahujejo tudi najmočnejšega moža. Vame se ne zaganjajo, ki nisem oče, a rad verjamem, da so.«

In ko se je Novak še enkrat zahvalil za vso dobroto in pognal svojo vprego, je vrli gospod Jeraj mahoma stopil za njim.

»Kaj sem še hotel reči,« je dejal, »vidite, vaša mušica me je zmešala... Da: te dni povprašam gospodično Mileno, ali bi hotela pripravljati Petra za gimnazijo. Seveda, če niste sklenili drugače... Kaj stresate glavo, Novak? Študirat pojde, za moj denar, razumete? Naj se pozneje spominja, kako je padel z Jerajeve češnje!«

Ali naj opišem, kako je mamica od veselja zavpila, ko je objela svojega Petrčka? In kako je Peter skril obraz na njenih nedrih, kjer je tako sladko dišalo po znoju in kuhinjskem dimu, in zaihtel — kaj pravim! — na glas zatulil od prevelike sreče? Ne morem, zmanjkalo bi mi papirja; vprašajte ga samega, če vam bo hotel povedati.

Stari kozak ni bil Petrove vrnitve nič manj vesel kakor oče in mati; migal je z brki, kihal in se usekaval in njegovih »Slava tebjé Góspodi!« ni bilo konca ne kraja. Ko so drugi večer spet vsi trije sedeli pod orehom, je moral Peter natanko pripovedovati, kar je bil doživel. Deček je zvesto poročal o vsem in močno mu je godilo, da ga djadja z zanimanjem posluša. Ko pa je omenil rdečenosega Rusa ter povedal, kako ga je ta neznani človek izpraševal in mu naprej polagal odgovore na jezik — tedaj je starec mračno pogledal in ni vprašal ničesar več. Dolgo, dolgo je strmel predse in mrščil obrvi.

»Petja,« je rekel čez čas in položil Petru roko na ramo, »z ljudmi, ki jih ne poznamo, nikar nikoli ne govorimo o svojih prijateljih. Svet je ves piškav, dečko moj! A glavo stavim, da je ta človek malopridnež. Ne bo dolgo, ko bomo slišali o njem.«

(Se nadaljuje.)

LAKOMNI BRATJE

Po narodni pesmi.

Ilustrirala Marija Vogelnikova.

Naj gre, od koder si jo vzel! Hudo je bilo materi, srce ji je hotelo počiti, pa je milo dejala mladi snahi: »Pomiri se, ne jezi se. Le za pečjo ti bom sedela, laneno kodeljo ti bom predla. Ko boš pa dete dobila, ti ga bom varovala, pisano zibko zibala in ga lepo učila.« Pa je odgovorila najmlajša snaha: »Sama bom predla, sama zibala, sama svoje otroke učila.«

In mati je spet čez hišni prag stopila, bridkost se ji je po vseh žilah razlezla. Počasi je proti temnemu gozdu odšla. Ni se ozrla, da bi videla devet belih hiš, v katerih je živelo devet njenih lakomnih sinov, ki je vse življenje zanje garala, zdaj pa nje same niso mogli prerediti. Hudo je bilo in tiho je jokala. Sam Bog se je usmilil njenih sivih las in njenih brezzobih čeljusti. Prišla je v temen gozd in živali so ji hrano nosile v toplo votlino, dokler je živela. Devet lakomnih bratov, nehvaležnih sinov pa je kazen zadela, noben ni imel otrok in zadovoljstva ni bilo nikoli v njihovih srcih.

Živela je mati, ki je imela devet sinov. Lepo jih je vzredila, še lepše vzgojila. Ko so dorasli, je vsakemu zemlje kupila in jih oženila. Pri tem pa je nase pozabila. Vse je sinovom razdelila, sama pa ni imela ne krpe zemlje in ne strehe, pod katero bi živela. Pa se je pokazalo, da sinovi niso bili dobrega srca, vsi so se branili, da bi svojo staro mater hranili. Mati je jokala in tožila, ker je tako lakomne sinove rodila.

Dogovorilo se je devet bratov, devet sinov. Vzeli so pisane kocke in kockali. Kdor bo igro dobil, ta bo staro mater redil. Kockali so in je tako prišlo, da je najmanjši sin, ki je imel najmanj zemlje, mater prikockal. Prijel jo je za roko in jo peljal k sebi domov.

Na pragu pa je stala njegova mlada žena, komaj poročena. Hud obraz je naredila in se nad možem, najmlajšim materinim sinom ježila: »Kdo ti bo staro žensko redil?

R A C K O H R I B O L A Z E C

Ilustrirala Mara Kraljeva.

Stric Jaka je peljal Rackota in Lijo na Triglav. Hej, to je bilo veselje tisto jutro, ko so vstopili v orjaško dolino Vrata. Spreddaj je korakal stric Jaka z velikim nahrbtnikom, za njim Racko, za Rackom Lija. Še nikoli ni bil Racko Bogu tako hvalen kot ta dan in je vzkliknil glasno: »Šolske počitnice so pač najlepše izmed vsega, kar je ustvaril Bog na tej zemlji.« »In so počitnice zato,« je pristavil stric Jaka, »da si Racko in Lija lahko ogledata eno izmed naj-

večjih umetnin tega sveta, enega izmed najlepših koščkov zemlje.« — Z odprtimi ustmi sta strmela Racko in Lija na veliki slap Peričnik, ki je drvel v ogromnem loku z visokih skal navzdol in se je delala mavrica nad sinjim, bleščečim se in kipečim tolmunom. »Kaj, Lija, tukaj bi pač ne mogla midva zidati mlinčkov, kot sva jih zidala v jarku za vrtom tete Maričke,« je rekel Racko. Lahkonoga reka Bistrica jih je spremljala naprej in naprej in naenkrat je šinil pred njihovimi očmi visoko pod nebo orjaški Cmir kot neizmeren stolp ogromne katedrale. — »Kaj je to Triglav?« je vprašal Racko plašno,

ko je zijal navzgor po strmih prepadih. Stric Jaka je slovesno odkimal: »Lep je Cmir, toda še lepši je Triglav.« — »Lep že,« je odgovoril Racko, »toda jaz vprašam, ali je tudi tako strm?« — »Ni strmine na tem svetu, ki bi je človek ne zmagal.« — Racku in Liji pa je bilo tudi ob tem pojasnilu tesno pri srcu, še bolj tesno, ko sta zagledala velike stene Triglava, ki je naenkrat stal pred njimi kot orjaško svetišče z belo streho. »Ko so prvi Slovenci zagledali to goro, so sklonili v spoštovanju glave, kajti je tako veličastna, da so mislili, da je ta gora Bog ali vsaj bivališče Boga. Racko in Lija, vajini duši sta mladi in polni želja po novi lepoti. Peljal vaju bom na vrh te gore in skoraj tik neba visoko bosta stala ter gledala na vso slovensko zemljo. Z odličnim uspehom sta pred nekaj dnevi končala šolo, toda sedaj vaju čaka še en velik izpit — splezati bosta morala na to goro in sprejeti v svojo dušo sliko vse slovenske zemlje. Ne bojta se, kajti nobena pot ni tako težka, kot se zdi v začetku,« je rekel stric Jaka.

Šli so mimo Aljaževega doma. Tu jima je stric Jaka na dolgo in široko pripovedoval o življenju župnika Aljaža, ki je pol svojega življenja posvetil pesmi in godbi, pol življenja pa goram. Pravil jima je tudi o tistih, ki so prvi zmagali silne stene, in o tistih, ki so v teh stenah žrtvovali svoje življenje. — Ko so počivali ob prvem snežišču, se je vračala s Triglava truma gornikov. Z začudenjem so se ozrli na Rackota in Lijo in eden izmed njih je pripomnil: »Kaj je ta človek nor, da pelje otroke na tako goro?« — Stric Jaka se je na te besede samo široko nasmejal, Racko pa je zaklical za onim: »Ali mislite vi,

da stoji ta gora samo zaradi vas tukaj in da se mi otroci ničesar ne upamo? Mi smo ravno tako na svetu kot vi.« — Odhajajoča družba se je veselo nasmejala na te besede. — Toda ko so stric Jaka in Racko in Lija dospeli do prve prečne steze v prepadih, je Racko umolknil in nekam čudno se mu je vrtelo v glavi. Smreke so se v velikih globinah zdele majčkene, kot bi rastle v kraljestvu palčkov, in Aljažev dom se je zdel tako majhen, da bi ga bilo mogoče vzeti v naročje. Tudi Lija je umolknila in se plašno stiskala k Rackotu. Stric Jaka je videl to, pa je prijel Rackota za eno roko, Lijo za drugo in je koračil na sredi med obema tako, da bi se pač nič hudega ne moglo pripetiti. Tako ju je privedel do tiste velikanske razpoke, ki je polna snega in nad katero se dvigajo skale nekam visoko, visoko, skoraj navpik. Milo je pogledala Lija na dolgo vrsto klinov, ki so moleli iz tistih skal; Racko pa je rekel: »Nič se ne boj, Lija, bo že šlo, čeprav je sedaj tudi njemu zlezlo srce skoraj v hlače.« Saj vem, Racko, da se ti nič ne bojiš,« je odgovorila Lija in žalostno zavzdihnila. »Ko bom velik, te bom peljal sam na Triglav, toda sedaj pač morava ubogati strica, ki bolje ve za pot, veš, Lija.« Ob tej velikanski razpoki, ki je bežala navzdol v prepade, je postal tudi stric Jaka zelo previden. Najprej je s čevlji uho-dil tistih par metrov steze, ki je vodila čez nevarno točko po snegu, potem je zagrabil Rackota za roko in ga skoraj dvignil na prvi klin. — »Po klinih pojdeš ti prvi, potem Lija, potem jaz,« je rekel stric in prenesel še Lijo na drugo stran. Rackotu se je čudno zdelo, da se ne upa stric Jaka prvi po klinih, saj ni vedel, da se vzpenja stric Jaka zadnji zato, da bi prestregel, če bi komu spodletelo.

Rackotu je bunkalo in bunkalo srce, ko se je vzpenjal od klina do klina, še bolj je bunkalo in bunkalo Liji, in Racko bi dal četrto svojega življenja za to, da bi ga sedaj videl Tinče Kos-

matinov. — Najprej Racko, potem Lija, potem stric po klinih navzgor in navzgor po Tominškovi poti — kdo izmed vseh otrok na Opekarski cesti mu bo to verjel? Srce pa je nehalo tako silno bunkati, ko so dospeli do studenčka pod orjaško skalo. Še nikoli nista Racko in Lija s tolikim veseljem pila vode kot takrat — stric Jaka pa je privlekel iz nahrbtnika še kruha, masla in medu. Malicali so in gledali stene Triglava, po katerih so lahko korakale meglice navzgor po orjaških stopnicah in se potem igranje podile po ledeniku pod vrhom. Stric Jaka je pripovedoval o ljudeh, ki so hodili po sledovih tistih meglic, in Zlatorogu, ki je nekoč kraljeval nad vsemi temi prepadi in hodil pit k studenčku, kjer so sedeli tedaj. Racko in Lija sta gledala in poslušala in nista vedela, ali ne sanjata samo o pravljici, ki jo je stric povedal zvečer doma.

Pa je bilo treba zopet naprej. Pred njimi se je razprostrlo široko snežno polje, po katerem je migljalo milijone svetlečih se srebrnih kristalov, ki so s svojim sijajem skoraj slepili oči. Nad njimi se je bočilo temnomodro nebo, po katerem je jadralo sonce čisto drugače kot nad Ljubljano. Rackotu in Liji so žarela lica rdeče kot dvema mladima rožama. Dasi sta bila že silno trudna, sta oba ob tej veliki lepoti skoraj pozabila na trud. Potem je bilo treba iti čez eno goro in čez drugo goro in so se nove pokrajine odpirale pred njimi. Hodili so po grebenčkih, po klinih, se oprijemali žic — in kar naenkrat so dospeli na Kredarico.

Stric Jaka ni poprej Rackotu in Liji nič povedal, da stoji na Kredarici velika koč, ki ima celo kapelico ob sebi. Zato sta kar oba ostrmela, ko sta zagledala koč pred seboj. Nista mogla prikriti veselja, saj so jima bile noge kot iz svinca in se je Racko poprej že močno bal, da ne bo zmagal do vrha.

Ko so vstopili v sobo, je bila ta že polna gornikov in gornic. Vse se je

začudeno ozrlo na Rackota in Lijo in neka dolga gospodična je vzkliknila: »Joj, mamka božja — tak fantek in taka punčka pa na Triglav!«

Racko je prezirljivo pogledal tisto dolgo, suho gospodično, se ozrl ponosno na Lijo in sedel moško zraven strica na klop, ne da bi kaj pripomnil. Pristopil pa je k njemu nek gospod z velikim trebuhom in ga potrepil po rami. »No, ko tale nekoliko odrase, bo plezal kot gams,« je rekel. Racko je začuden strmел na njegov trebuh in premišljeval, kako je mogoče dospeti s toliko brento tako visoko. Ko so po-
južinali, je od-

peljal stric oba vrh Kredarice in jima razkazoval razne vrhove — jima je govoril o vitki Rjavini, o začaranem Cmiru, o silnem Stenarju, o pravljicno lepi škrlatici, o špiku, ki hoče zbežati v nebo, o divjem Jalovcu, ki meče skale na obiskovalce, in o drugih vrhovih. Vsi ti vrhovi so ležali pred njimi sinjesinji in lesketajoči se v polnem soncu. Skušal jima je povedati in razložiti pravljico, ki je sploh ni mogoče povedati in razložiti.

»Kaj ne pojdemo na vrh Triglava,« je vprašal Racko, ker se ni več bal ve-

likih sten, ki so se dvigale tako blizu njega. — »Jaz bi namreč pripeljal Lijo rad prav na vrh.« — »Jutri pred sončnim vzhodom pojdemo,« je pojasnil stric Jaka.

Pred večerom pa je nastal vihar, tak silen vihar, da ga Racko in Lija še nikoli nista videla takega. Stala sta na veži blizu vrat in strmela na črne pošasti oblakov, ki so drvele med tuljenjem burje mimo vrat in se besno vrtinčile navzgor po skalah. Lija se je tresla strahu in se tiščala Rackota, ki je strmел v vihar z odprtimi usti. Z oglušujočim gromom so skakale strele tam po tistih skalah. »Kaj se tako treseš, Lija, saj ima koča strelovod,« je končno rekel Racko in istočasno stopil po veži še par korakov nazaj od vrat. Stric Jaka pa je bil zelo vesel in je rekel: »Jutri zjutraj bomo imeli prelepo vreme.«

Zelo sta se čudila Racko in Lija, ko so odšli zvečer na skupno ležišče, kjer je ležalo že vse polno gornikov. Racko se je čudil, da ležijo večinoma kar oblečeni. To bi bila huda mama, če bi šel on doma kar oblečen spat. No, kmalu je spoznal, da je tudi to včasih dobro, kajti burja je še dolgo razgrajala po strehi nad njimi in je zeblo klub trem odejam. Ni mu bilo žal, da je šel oblečen spat. Zaspali pa dolgo nista mogla ne on ne Lija, kajti tik Rackota je ležal tisti gospod z velikim trebuhom in tako smrčal, da se je treslo vse skupno ležišče. »Čakaj, mu bom že posvetil,« je zašepetal Racko Liji. Iz slavnice je izbezal slamico — ta Racko — in podrezal z njo debelega gospoda v obe nosnici. Debeli gospod je tedaj tako silno kihnil, da ga je vrglo kar v zrak in da se je prebudil celo stric Jaka, ki po navadi zelo trdno spi. Debeli gospod je silno začuden strmел okrog sebe, toda Racko je imel sedaj zaprte oči in se delal, da spi kot nedolžen angel. Lija pa se je grizla v ustnice, da bi je ne posilil smeh. Preden je gospod spet zasmrčal, sta Racko in Lija že sladko spala.

Rano ju je zbudil stric Jaka in ko so popili čaj, so stopili iz koče v mirno jutro, v katerem še ni vžšlo sonce. Stric Jaka je bil sedaj zelo resen in je strogo zabičeval obema, naj pazita na vsako stopinjo, kajti dosti je ljudi, ki pridejo na Kredarico, naprej si pa ne upajo. »Izpodleti ti stopinja in si že na drugem svetu,« je rekel stric Jaka. Potem so se vzpenjali od klina do klina, više in više in ni hotelo biti tistih klinov ne konca ne kraja. Racko se je izkazal sedaj za velikega kavalirja. Odvzel je Liji plašč in daljnogled, da bi laže hodila in vsakih par minut ji je skrbno velel, naj pazi, naj za božjo voljo pazi, da se kaj ne pripeti. — Ko so šli čez greben, se ni upala Lija pogledati ne na desno ne na levo v silne prepade in včasih je morala po vseh štirih in si je Racko mislil: »Morda res ni dobro, če jemlje stric Jaka take mlade ženske s seboj na Triglav. Z ženskami je križ.«

Ko so dospeli na vrh, je začelo vzhajati sonce. Rackota je navdal ponos in ljubeznivo je pogledal Lijo, ki je stala poleg njega. Veter se je igral z njenimi kodri. Bila je pa še vedno preplašena in Racko ji je rekel ljubeznivo: »Ne boj se, Lija, saj smo na vrhu in kdo nam kaj more. Jaz te bom varoval, da se ti kaj ne pripeti.« Mimo je priplaval meglica in zagledali so v njej mavrico, v mavrici pa se je videla slika Rackota in Lije in ko je pristopil še stric, so

zagledali v njej tudi njegovo podobo. Otroka sta bila zelo začudena — stric Jaka pa jima je razodel s spoštovanjem, da je to sama nebeška glorijska, ki se včasih prikaže v planinah. — »Glorijska vrh gore je najlepše, kar moreta zagledati na svetu,« je rekel. Potem jima je stric Jaka razkazoval lepote naše zemlje, jima je pokazal, kod teče reka Soča in kod se izliva v morje, jima je pokazal, kod teče Drava, silne gore, visoke Ture daleč tam onkraj Drave, do kamor je včasih segal naš rod, pokazal jima je divje, razrvane planote Krasa, ki so vse prepojene z našo krvjo, črne gozdove Snežnika, Gorjance, kjer so naše pravljice doma, daljnje Pohorje, po katerem je od nekdaj odmevala naša pesem. Pokazal jima je kraje, kjer leže mesta Celovec, Trst, Gorica in Reka. Stric Jaka je govoril naprej in naprej, Racko in Lija sta stala objeta krog vratu poleg strica, gledala in gledala, poslušala in poslušala. Sonce pa je po nebu jadralo više in više in neprestano odkrivalo nove doline, vedno bolj svetle in polne lepote. Potem je stegnil stric Jaka svojo desnico in pokazal na orjaška vrata Hribaric. »Skozi tista vrata vaju bom pripeljal v pravljico dolino sedmerih jezer, od katerih je eno bolj živo od drugega, v dolino najlepšega cvetja, najbolj živih vrhov, in pojdemo dalje in dalje, dokler ne dospemo do izvira Savice,« je rekel.

Lili Novy: **BOŽIČ 1940** Ilustrirala
Liza Hribarjeva

*Na zemlji razsajata vojna in smrt,
Bog Oče v nebesih pa pravi potrt:
„Sem svojega lastnega Sina poslal,
da milosti dal bi, prokletstvo pregnal
na zemlji živečim, trpečim ljudem,
in vidim gorjé, da ne verjem očem!
Kako si izpolnil, kar hotel sem, Sin?
Kaj nisi jim pustil rešilnih svetinj?“*

*Mu Jezus odvrne: „Moj Oče, preštej
globoke mi rane! V obraz mi poglej!
Od muk je še zdaj razbolen in udrt,
med dvema zločincema storil sem smrt!
Ljudje so le zemskega željni blaga,
slepi od peklenškega bleska zlatá,
in so, ko jim nudil sem tvojih dobrin,
na smrt me sodili za takšen zločin!“*

*Poreče Bog Oče: „Kateri so ti
pa blizu v teh žalostnih časih bili?
Vsaj upam, da nisi vsa leta bil sam.
Naj te, ki si najbolj jih ljubil, spoznam!
Morda pa živé še na zemlji ljudjé,
ki drugih težava jim gane srce,
ki tebe v spomin jim priklíče trpin!
Govori, tolaži Očeta, moj Sin!“*

*Se Jezus zamisli, da rahel nasmeh
krog ust mu zasije in v milih očeh,
in reče: „Zares sem jih nekaj imel,
ki dušo prezeblo ob njih sem si grel.
Ko gledal v njih vedre sem, jasne oči,
sem vedel, da vse izgubljeno še ni.
V njih silah, vseh skritih kot soki rastlin,
sem čutil še vzgon od zemlje do višin!“*

*Veselo zamahne Bog Oče z rokó:
„Potem je pa dobro, če rečeš tako!
S to četo naj zveže nebeška se vsa,
in zmagala bo nad nasilstvom peklà,
pregnala, kot zora, morečo bo noč,
na novo skovala svetlobe obroč!
Imena teh silnih in njih domovin
povej, da jim pošljemo trume sinjin!“*

*Ga Jezus pogleda in reče in dé:
„Ta četa za lastno še silo ne ve,
ki majhna izvira, po kapljah rastoč,
in vendar nabira prečudežno moč.
Nekoč se pa vanjo iz angelskih tram
prelil bo po Duhu spočeti pogum.
Zavrli ga bodo, grozeči pogin,
le tvoji otroci in ž njimi tvoj Sin!“*

BARBARA

Zdavnaj, ko smo še bili majhni in smo imeli zadaj preklane hlačiце, da smo platno prodajali, smo se med drugimi prazniki in godovi veselili predvsem Barbare. Od leta do leta je z nami raslo veselje in nestrpno pričakanje po svetem Miklavžu, božiču ali Herodežu, tako da nam je bilo najhuje tedaj, ko so nas od vsega odstavili. Ko smo slednjič doumeli vso tajno otroških radosti o Miklavžu, o Božičku in še o drugih radodarnih čudodelnikih, nas je zadelo prvo zgodnje razočaranje.

Barbaro je nekoč nanese v koledarju na nedeljo. Oče si je nategnil zimsko suknjo z zajčjim ovratnikom in mati se je zavila v volneno veliko ruto za rano mašo. Komaj so zaškripali odhajajoči koraki in prikletna vrata, je Franček planil iz svoje pritajene potuhnjenosti in brž smuknil v hlače. Mati je ob odhodu zabičala, naj danes nikar ne hodijo po Barbari, ker ljudi ne bo doma in jih ne bodo pustili nikjer noter. Oče je za Frančeka, ki je bil najstarejši, pridejal svoje:

»Ti si že prestar, da bi lazil s torbo od hiše do hiše, lahko, da ti še kje naložijo panj namesto suhih hrušk. Ali te ne bi bilo sram?«

Toda kaj je Ftičarjevemu Frančku za sramoto, ki bi jo doživel, če bi mu kje porinili v torbo štor namesto takega kosa potice. Že včeraj se je zmenil s sosedovim Kosičevim Tonekom, da se bosta sešla v ogrado pri prelazu, kakor hitro se ljudje odpravijo v cerkev. V jeseni sta že oba začela hoditi v šolo. Zdaj je spraznil svojo šolsko torbico, tablico in začetnico je posukal med stare cunje v omaro; mlajši bratec Slavek pa je še vedno skečal in si sključen napeljal trakove, slinil konce in jih vtikal v luknjice na oglavih svojih blatnih čevljev. Franček ga je drezal, naj se že skoraj obuje, če kani iti z njim, da

ga ne bo počakaval. Torbico si je že vrgel čez rame. Najmlajši, štiriletni bratec, ki se je že tudi predramil in se še ni znal sam obleči, se je pa začel cmihati in dreti, ker ga onadva nista marala vzeti s seboj.

Zunaj je še ležala trda noč, da se ni nikamor videlo. Nekateri zakasneli mašarji so si še po cesti morali svetiti s smolnjaki. Kosičev je že menal pri prelazu, ker ga je začelo v noge zebsti, in se jezil na Frančeka. Dolgo ga ni mogel čakati. Tudi Kosičev Vanček je bil oprtan s torbico. Malo sta se še pomudila, da je za njima priškalil ves zasopel Slavek. Domenili so se, pri katerih hramih bodo poskusili svojo koledniško srečo.

Obrež je dolga vas z raztepenimi hišnimi številkami po bregu in ob cesti. Najprej so zavili v zgornji konec. Tu jim bodo že kaj podurnili v torbo, so upali. Psi so lajali za njimi, tu in tam so se jim morali izogniti med sadovnjaki, lese na dvoriščih so cvilile za njimi. Po klancih je žvordalo blato. Oči so morali širiti in napenjati, da so kdaj pa kdaj mogli videti in stopiti na shojeno stezo.

Pri prvem pragu zaradi hudega kocinastega Sultana ni bilo mogoče blizu. Ko jih je zavohal, se je davil na verigi in jo trgal. Rajši so prej odnesli pete. Pri Glavniku jih niso pustili noter, kljukali so in trkali, pa vse zaman. Pri starem Hercegu, kjer so imeli zadaj v mlaki takega solača, da je celo mladega račeka zgrabil, so zijala vežna vrata že na stezaj. Potegnili so se skozi, tako nizka so bila.

Znani ribič, stari Herceg, se je zavzel, kdo neki bo zdaj priharabušil. K maši ni hodil, toda pri ribah je vendarle imel neverjetno srečo. Lovil jih je v petek in svetek. Baje je nekoč ribaril na samo veliko noč in za križasto mrežo se mu je zgrabil sam peklenšček. Vlekel je in dvigal,

pa je bilo tako težko, kakor da je zadel za kak štor. Potegnil je z vso silo. Teda je zagledal kosmate kremplje in mislil si je takoj, kaj bi moglo biti. Še mreže ni utegnil potegniti kvišku, tako jo je v svojem strahu brž popihal. No, odtistihmal več ni lovil na sveti post in na veliko nedeljo...

Dečkeci so si odrinili veliko kmečko mizo od klopi, da so lahko hodili okoli nje in pri tem govorili vsak zase barbarinje voščilo: »Bog vam daj čuda žugecev, Bog vam daj čuda libekov, Bog vam daj čuda picekov, Bog vam daj čuda ecekov, Bog vam daj čuda gudekov, Bog vam daj rodno godico, Bog vam daj nesnetljivo pšenico, Bog vam daj čuda dece... in malo kruha!« je dostavil nič hudega sluteči Kosičev Vanček, ki se je v svoji otroškosti še dal zanoriti domačemu hlapcu, ko mu je sinoči razkril, da pojde po Barbari. Hlapec mu je še dejal, da ga bodo pri tistem hramu, kjer bo tako voščil, še tem bolj nadarili. Toda Herceg, ki je še mnogo dal na stare šege, je v teh izrečenih besedah čutil zasmeh. Do tega hipa je nepremično stal in poslušal trojico, kako mu je vsak zase ali posnemaje drug drugega v preprostem petem načinu našteval domače živali in poljsko silje, ki bi mu naj Bog dal obilno žetev, zdajci pa je planil, kakor bi ga nekdo zboldel z iglo, in klapoušnil najprej Kosičevega, da mu je škrljak sfrčal do vrat. Franček je takoj vedel, da tudi njemu ne bo prizaneseno, zato se je spustil v begaj proti vratom. Herceg pa je imel dolgo roko, ki se je oprijela njegove kape, pod katero je imel smolo. Kečka ga je zaboletela, da je kriknul in zdrčal ven gologlav. Za njim je bil ušel tudi Slavek.

Herceg si je s pestjo pogladil dolge viseče brke in priropotal na stopnice. »Kaj, malo kruha, pa dosti dece?« je robantil za njimi. Kosičev se sploh ni zavedal, da tega ne bi smel reči. Šele zunaj mu je med Slavekovim jokom Franček dopovedal, zakaj jih je stari

ded naharil in jih pohlodil. Tako so bili nanj ogorčeni, da bi mu najrajši zažgali slamnato in z blatom sezidano bajto, na kateri je dimnik zlezal že čisto med ostrešne rame. Toda bali so se, da bi jih potem morda ne vrgli v ogenj, kakor to naredijo s požigalci, če jih dobijo pri požigu. Hercegu niso mogli tega nikdar odpustiti. Saj bi vendar lahko razumel, da je Kosičev samo v zadregi tisto bleknul.

Potolazili so se šele pri Marčecu, kjer so imeli štacuno, in je vsakdo bil deležen za voščilo po en krajcar. Toda zdaj niso več želeli nič hudega.

Spotoma v spodnji konec so srečali deklico, ki je od nasprotni strani prav tako zaobrnila v dvorišče k črčku. To pa že ne gre, so se vzhajali nad njo, da bodo še deklice hodile po Barbari in jim odjedale dobitke. Matečeva Trezka je bila revno oblečena, kočjo so imeli nekje v šumi, jedli so koruzni kruh, pa še tistega ni bilo na pretek. Deklica je hodila že v drugi razred. Ni se jim dala odgnati. Trdila je svoje, češ da sta Herodež in pametina za dečke, Barbara pa je bila ženska in samo deklice smejo hoditi po Barbari.

»Bomo ti že odigrali Barbaro!« so se vsi trije spravili nad njo. Uboga Trezka je padla v mlakužo. Grozno je kričala in fantalini so jo ucvrili.

Vso blatno jo je prišla pobirat črčkova dekla, ki je na vik in krik stopila iz kravjega hleva z žehtarjem mleka. Domačih ni bilo doma in dekla ji je kar sama od sebe nasula v cekar suhih režnjev in ji še odrezala krajec rženjaka, ne da bi ji bilo treba še prej hoditi okoli mize vobrlenc s tistim pojočim voščilom svete Barbare. Trezka je povedala dekli, kateri dečki so bili, dva je poznala in ju bo v šoli tudi zatožila.

Pobiči so potem odhiteli in obiskali še nekatere bogate hiše, kjer so jim napolnili torbe s suhimi režnji in jabolki. Pri Antoleku na bregu je še vsak dobil vinar, da bodo imeli za kamenček. Naredil se je že beli dan.

Naprej jim ni več kazalo hoditi. Prvi mašarji so že prihajali iz cerkve. Treba se je bilo popaščiti, preden pride oče in mati. Bog ne daj, da bi zvedela!

Toda mati je vseeno še pred oedom zvedela, kaj je njena deca storila z Matečevo deklinico. Ko so se dečki vrnili od pozne maše, jih je čakala brezovka v materini roki.

In tudi drugi dan — bilo je pred Miklavževim — ju je zadelo hujše,

kakor bi si ju navezal na lanec sam parkelj, če bi ne znala moliti. Kljub temu, da je Ftičarjev bil ponujal smrkljavi Matečevkini Trezki krajcar, se ni dala omehčati, da bi ne povedala učiteljici, kaj so ji prizadejali.

Pela je tenka leskovka. Ftičarjev in Kosičev sta dobila od učiteljice na vsako dlan po pet pack ... da se je palica razletela po vseh kotih.

Kako si človek ne bi zapomnil take Barbare!

Manj znane besede:

Barbara = nekdanji običaj nekakšnega koledovanja majhni otrok
platno prodajati = ker gleda srajca
zadaj ven
skečati = ječati
priškaliti = sopihajoče priteči
hram = velika hiša
podurniti = potopiti, vložiti
žvordati = čofotati
solač = sulec
priharabučiti = prikrevsati
čuda = dosti
žugec = mlada gos
libek = raček
picek = pišče
ecek = teliče

gudek = pujsek
godica = leto, letina
silje = žito
škrjak = klobuk
kečka = lasišče
naharil = natepel
pohloditi = nagnati
Herodež = pametiva = dan nedolžnih otročičev
vobrlenc = okrog in okrog
režnji = krlji
vinar za kamenček = stari avstrijski novc, da si kupi kamenček, ki z njim pišejo otroci na tablico
popaščiti = pohiteti, podvizati se
lanec = veriga

E. L. G a n g l :

BELE BREZE V BELI KRAJINI

Bele breze, v steljnikih šumeče,
kakšno pesem ve popevate?
Vse drhtite od neznane sreče,
kadar v sončnem zlatu se ogrevate.

Mečete po tleh hladeče sence,
a pod nebesom se toči beli dan,
praproť spleta razčešljane vence,
mah v počitek mehko je nabran.

A pod večer, ko se zarja niža,
v sanje vas zagrinja topla noč —
polnočna se tajna vura bliža,
praproť donaša čudnovato moč.

Ki si od nje v nedro seme vzame,
ni nobene zanj skrivnosti več,
saj vse glase njegov sluh dojame:
vsaka stvar je modrec govoreč!

Čuješ vse, kaj je i kaj je bilo,
kaj se tihotapi v hlev i dom,
samo tega seme iše ni odkrilo,
kaj dá jutro tebi: nado, dvom.

E, moj bratec, steljniki šumijo,
dramijo te v dan i v trud i v znoj,
bele breze v zori že gorijo —
v dalje gre junaški korak tvoj!

GORENJSKI OBIČAJI

Narodni običaji izumirajo. Ponekod na Gorenjskem so se pa vendarle ohranili in spremljajo človeka skozi življenje. Že precej ob rojstvu se novorojenček z njimi seznani.

Na Gorenjskem nesejo otroka čimprej h krstu. Botri vzamejo s seboj kos kruha in ga dajo prvemu otroku, ki ga srečajo. S tem hočejo pokazati, da bo tudi novorojenec dobrega srca in bo delil miloščino. Če krščenec po poti joče, pravijo, da bo dober pevec.

Za god še danes hodijo »ofirat«, t. j. godec igra na harmoniko in pod godovnikovim oknom dvigajo ploh, na katerem eden stoji. Pri spuščanju ploh močno udarja. V prejšnjih časih so godovnikom na čast tudi streljali z možnarji in so zvonili s kravjimi zvonci, ali pa so dali v kako posodo črepinje in so z njimi ropotali.

Pred poroko so hodili ženini na ogled. Ob tej priliki so si ogledali nevesto, živino, njive, travnike in vse, kar bo dobila za doto. Če ni bil ženin iz iste vasi kot nevesta, je moral nevesto odkupiti. Domači fantje so mu izročili kak teden pred poroko posebno pismo, s katerim so povedali, kako visoko cenijo nevesto. Potem so z ženinom precej časa »glihali« za njo. Pri tem ni smel nihče sesti, niti pokusiti vina ali podati ženinu ali nevesti roke. To so smeli šele, ko je ženin odštel odkupnino.

Nekaj dni pred poroko so tudi vozili »balo«. Ob tej priliki so fantje iz nevestine vasi »zavirali« ali »šrangali«. Vozovom so zavrli pred kako gostilno z dolgo žrdjo. Za njo so mlatili, vezali lonce, popravljali čevlje ali kvartali. Ko so dobili primerno odškodnino, so odstranili oviro.

Na dan poroke pa so šli ženinovi svatje s starešino na čelu po nevesto. Prvi se je peljal godec in za njim vsi svatje z drugim, ženinom in starešino. Vrata so našli zaprta in nekdo je moral skrivaj zlesti v hišo, da je

odprl vrata. Potem je starešina privedel pred ženina najstarejšo ženo v hiši. Ženin se je moral pri njej odkupiti. Potem je prišla »družica«. Nazadnje so privedli nevesto. Ko so dali starši mladima svoj blagoslov, so se odpeljali do cerkve.

Ko je prišla mlada k hiši, je niso pustili noter. Vse so gonili naprej in se jezili, da hočejo imeti mir okrog hiše. Ko je starešina povedal, čemu so prišli, so jim odprli vrata. Potem je ženinov sorodnik dvignil nevesto čez prag in mati ji je dala kuhalnico v znak, da bo ona nova gospodinja.

Na svatbi je oče izročil nevesti obljubljeno doto. Potem so plesali stare slovenske ples. Če nista ženin in nevesta do polnoči izginila, so nevesto ukradli in ženin jo je moral odkupiti.

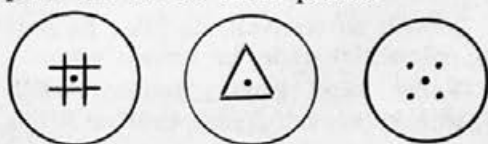
Vaški fantje so smeli na svatbo kot »zaplečniki«. V posebnem prostoru so dobili jed in pijačo, smeli so plesati, a med svate niso smeli. Svatba je včasih trajala več dni in na koncu je starešina povedal svatom račun, ki je bil včasih precej visok. Tudi za kuharice so pobirali posebej v kozico.

Tudi poljska dela so na Gorenjskem združena z zanimivi običaji:

Spomladi, ko začno orati, blagoslovijo kmetje z blagoslovljeno vodo plug in podorjejo kos beganice.

Kadar žanjice žanjejo in ne morejo v enem dnevu požeti vse njive, tedaj položijo tja, kjer nehajo, povemo. Ob žetvi postrežejo žanjicam s krapi, ki so podobni ajdovim žgancem. Žanjice, ki pridejo v »taberh«, dobe prešče (kruhek, posut s soljo in kumno).

V nekaterih vaseh gospodinje dajo kruh od prve peke iz nove moke sosedovim otrokom. Ko denejo testo v peč, naredijo na hlebcu z nožem in prsti eno izmed takih podob:

Zraven pa molijo: »V čast sv. Duhu, Oče naš...« Ko vzamejo kruh iz peči, narede v peči križ iz polen, da bi nanj sedle verne duše.

Ko so v prejšnjih časih sejali več lanu in delali več platna in raševine, so hodili zvečer fantje nagajat tericam. Trla so dekleta in žene. Teričniki so ukradli tericam kašo, ki so jo dobile za večerjo. Navadno so jo lepo okrasile s suhim »pušeljcem«. Ko so fantje kašo pojedli, so morali nesti skledo nazaj v hišo. Takrat so jih smela dekleta vleči za ušesa, zlasti tatu. Zato si je tat navadno privezal na ušesa ježevo kožo.

Ob takih prilikah so potem tudi plesali in gospodinja je morala plesati z največjim teričnikom, če je hotela imeti naslednje leto visok lan... Trli so navadno v skupni »paštbi«, ki jo je imela skoraj vsaka vas. Predli pa so od božiča do velike noči, a v kvatrnem tednu niso smeli.

Najbolj so se povsod ohranile navade za velike praznike.

Na sv. večer gospodar pokadi stanovanje in vsa gospodarska poslopja. To naredi ob večernem zvonjenju. Pri tem ga spremlja vsa družina in gospodinja z otroci škropi. Na vrata tudi naredijo tri križe. Pri tem opravi vsi molijo rožni venec. V prejšnjih časih so naredili po kmečkih hišah na sv. večer v »Bohkovem kotu« božič... Na lep prt so položili dva hlebca kruha: enega belega, enega črnega. Na ta dva so dali božični kolač. Tega so okrasili s svetimi podobami. Okoli mize pa so dali žito in verige, da bi bile tudi te reči deležne blagoslova. Pred jasicami je morala goreti ves sveti večer luč.

Kdor je hotel v starih časih videti coprnice, je moral stopiti med polnočnico k vratom. Žena, ki je gledala med povzdigovanjem nazaj, je bila copernica, ker verniki gledajo naprej.

Včasih so verovali, da kdor na poti k polnočnici pade, bo kmalu umrl.

Večer pred novim letom hodijo fantje koledovat. Tedaj tudi po hišah

kadijo in škropijo. Gospodar zapiše tedaj k trem križem na vratih še letnico. Od starih kolednic se je do danes ohranila še tale:

Skoz' okno bom pokukal
bom videl, kdo si ti.
Za uh' te bom pocukal,
boš videl, kdo si ti.

Oj, bratec moj, nič se ne boj!
Saj se ne bo nič zgodilo nocoj!
Saj to se dobro ve,
da so brumni (pobožni) to ljudje.

Če vedo, da so pri kaki hiši pred kratkim klali, potem tudi pojo:

Sezite na polico
po eno ljubo klobasico!

Harmonikar pomaga, da laže pojo. Vzamejo pa koledniki vse, kar jim kdo da. (Klobase, meso, potice, pijačo.) Vse spravijo v vrečo. Kadar dovolj naberejo, gredo koledniki h kaki revni družini in tam pojedjo, kar so nabrali, mnogo pa dajo revni družini.

Večer pred Tremi kralji tudi kadijo in škropijo. Tedaj zapiše gospodar k letnici in križem še G M B tako, da je sedaj na vratih:

19 — G + M + B — 40

Fantje tudi ta večer koledujejo in tisti, ki predstavlja Boltežarja, je navadno namazan s sajami, ali pa potegne čez obraz črno nogavico.

Ena najstarejših kolednic je tale:

Mi sveti trije kralji
k vam v hišo smo prišli;
darov bi radi dali,
a revni smo sami.

Ta zvezdica pred nami
utihne vsak prepri,
če boste radi dali;
bodite srečni zmiri!

Kjer pa se jim nihče ne prikaže, pojo pesem, ki kaže užaljenost:

Pri vas je ena dolga veža,
pa nobenga noter ni.
Če nočete ven priti,
pa požrite vse sami!

Včasih je bil tudi sv. Štefan veliko bolj spoštovan. On je zaščitnik konj. Na njegov dan so imeli velike shode pri cerkvi na Blejski Dobravi in na Kupljenku ter na Bohinjski Beli.

Za to priliko so imeli kmetje posebno sedlo in so konje privezali med mašo pred cerkvijo k pripravljenim obročem. K maši so vzeli tudi nekaj soli, ki jim je služila kot pomoč pri bolni živini. To sol so tudi metali ob hudi uri na vse štiri strani, da bi jih obvarovala nesreče.

Stare so navade, ki spremljajo kmečko življenje od rojstva do groba. Marsikakšna teh navad se je že pozabila. In vse kaže, da se bodo kaj kmalu povsem pogubile, zato sem jih nekaj zbral in zapisal, da bo mladi rod vedel, kako so živeli in še živijo naši kmečki ljudje.

Anica Černež:

POMOTA

*Padajo, padajo
drobne snežinke,
bršejo pota,
steze, ovinke.*

*Gostim oblakom
kradejo prejo,
belo preprogo
predejo, tkejo.*

*Sveti Miklavž gre
preko tkanine,
išče otroke
širok doline.*

*Skrite so koče,
snežna so pota,
pa se zgodi
svetniku pomota.*

*Skoraj do jutra
so ga čakali
bosi in goli
bajtarčki mali.*

*»Zdaj le zaspite!
Saj je mogoče:
sveti Miklavž
ne najde do koče!«*

SVETI VEČER

*Veter molči.
Drevje molči
v pričakovanju
svete noči.*

*V gozdu je mir.
V polju je mir...
Tiho prihaja
sveti večer...*

*Daleč nekje
se čudež godi:
v hlevu se drobno
dete rodi.*

*Trde so jasli,
mrzel je hlev:
kdo bo dete
v plenicač ogrel?*

*Trde so misli,
mračen je čas:
kaj bo storilo
dete pri nas?*

*Kod bo hodilo?
Kje bo doma?
Kje bo iskalo
živa srca?*

RAZGOVOR

Ilustriral M. Bambič.

Mala Anka pripravlja ja-slice. Z drobnimi prstki pre-stavlja pastirčke in ovčke in voličke in osličke. Vsak mo-ra na svoje mesto. Okrog hlevčka polaga mah — to je travca. Med mah drobi pe-sek — to je potka, ki pelje do Jezuščka v hlevčku. Na nitke privezuje angelčke, da plavajo ko ptički po zraku in varujejo sveto družino pred hudobnim Herodežem. Anka se dotakne s prstkom angela, da se zaziblje nad hlevčkom. Pa se domisli in vpraša:

»Mama, kajne, takole pla-va tudi očka po zraku?«

»Da, takole!« pokima ma-ma in solza ji zdrkne po licu navzdol. Očka je moral k vojakom. Letalec je. Že peti dan je minil, odkar ni gla-su od njega. Kod leta nocoj na sveti večer? Morda pa več ne leta, morda leži kje daleč, daleč sam sredi polja in se več ne gane. Bože moj, pomagaj!

Anka pa ne ve, kaj se godi v maminem srčku. Anka še ne pozna bolečin. Smehlja se, ko misli, kako leta očka po zraku. Leta in leta in bo prifrčal domov. Kakor ptiček bo prifrčal in potrkal na okno: »Tek, tek. Ali je moja Ankica doma?« Anka mu bo odprla in potem si bo očka ogledal jaslice in vsi bodo veseli.

»Mamica, kajne, naš očka lahko tako visoko leta kot ptiček!«

»Še više, Ankica, še više!«
»Ali tako kot oblak?«

»Še više kot oblak, ako hoče!«

»Ali tako kot zvezde in luna in sonce?«

»Tako pa ne. Do zvezd in lune in sonca nihče ne mo-re!«

»Tudi angeli ne?«

»Pač, angeli lahko! Angeli letajo lahko povsod!«

»Kaj pa, če sreča očka ka-kega angela nocoj v zraku?«

»Če sreča angela v zraku, ga kar s seboj vzame v leta-lo,« se žalostno nasmehne mama.

Še nekaj bi rada Anka vedela:

»Ali leta očka tudi hitro, tako hitro kakor veter?«

»Da, da, Ankica, hitro kot veter.«

»Pa zakaj ne prileti, če leti ko veter?« se čudi Anka.

»Zato, ker ne sme!« pove mama. »Očka je sedaj vo-jak. Plavati mora po zraku. Paziti mora, da ne pridejo od kod hudobni ljudje k nam ropat in krast.«

»Kaj pridejo po zraku?«

»Tudi po zraku pridejo! Po zemlji, po zraku, po mor-ju. Od vsepovsod lahko pri-dejo.«

»Pa kakšni so ti hudobni ljudje? Ali taki kot Hero-dež, ki je hotel Jezuščka umoriti?«

»Taki, da, Anka, taki kot Herodež!« prikima mama.

»Pa če jih očka sreča, kaj potem?«

»Potem nastane vojna, Anka. Prosi Jezuščka, da nas čuva pred njo.«

»Pa kaj je vojna?« bi Anka rada vedela.

»Veš, Anka, vojna je nekaj strašno grdega! To je tako, kot če bi prišel k tebi sosedov Milanček in ti hotel vzeti punčko in vse, kar je tvojega!«

»Zakaj bi mi jemal, kar je mojega!« se kuja Anka. »Saj ima sam dovolj igrač in vsega!«

»Saj zato!« prikima mama. »Sam ima vsega dovolj. Pa če bi rad še tvojo punčko in vse, kar je tvojega, bi nastala vojna!«

»Nak!« ugovarja Anka. »Nič ne bi nastalo, ker bi ga jaz z metlo!«

»Saj to bi bila vojna!« pravi mama. »Ti bi njega z metlo, on tebe z roko, ti bi ga praskala, on tebe lasal. Oba bi tako vpila, da bi še drugi otroci pritekli. Eni bi pomagali tebi, drugi njemu in pravcata vojna bi se vnela.«

»Pa Milančku bi tekla kri iz nosa!« stiska Anka pesti in vsa je rdeča od jeze.

»Da, kri, mnogo krvi teče v vojni. Vsa zemlja je polna krvi in vse polno vojakov leži na tleh in se več ne ganejo,« vzdihne mati.

Anko nekaj zaskeli v drobnem srčku. Zleze s stola in se privije k materi:

»Mama, saj očka ni tam, kjer teče kri in kjer leže vojaki mrtvi na tleh! Kajne, da ni?«

Mama objame Anko in jo stisne k sebi:

»Ne, Anka, Bog nas varuj zlega, očka ni v vojni. Očka je samo pri vojakihi. Veš, na vajah. Leta z letalom okrog, da ne pozabi, kako treba letati. Leta in čuva naša polja in naše hribčke in naše go-

zdičke, vasi in mesta in vse, kar je našega. Leta in čuva, da bomo lahko vsi brez skrbi nocoj na sveti večer.«

Anka gleda mamico in se s prstkom dotakne solze na njenem licu:

»Pa zakaj si žalostna, mama, če je tako?«

»Zato sem žalostna, otrok moj zlati,« zaihti mama, »zato sem žalostna, ker je danes že peti dan, odkar nič ne piše, nič ne sporoči. Morda je zabrodil v metež in ne ve več kod ne kam. In zato sem žalostna, ker sva tako sami nocoj na sveti večer...«

Tudi Ankici spolzi drobna solzica po ličku. Potem pa tiho zleze z maminega naročja in se približa oknu. Tam spleza na stol, odgrne zaveso in obriše šipo z roko. Zunaj sneži prav nalahno. Snežinke priletavajo iz teme in se belo svetijo, ko jih zajame svetloba na ulici. Nestišno padajo na tla in tko belo preprogo na ulici.

»Saj ni meteža!« se Anka razveseli in pogleda na ulico.

Nenadoma pa razširi oči, pritisne nasek na šipo, zakrili z rokama in vzklikne:

»Mamica, mamica, očka gre, očka! Glej, pozdravlja me z roko. Smeje se in na veliko škatlo kaže, ki jo nosi v levici. Mamica, očka je priletel, zlati naš očka!«

Vsa tresoča prihiti mama k oknu in pritisne blede čelo na šipo. Res je očka, ki brede po beli preprogi preko ulice. Že jo je prebredel, že je stopil na pločnik pred hišo.

Solze teko mami po licu, solze veselja, ko stisne Anko v svoje naročje.

SE VRAČA
DOMOV. NA
STOJE V GRUČAH

IN BERO. "POSEBNA IZDAJA!" VPIJE

TAM GRE ČETA. NAJPRED GREDU PO
POTEM PA SE RAZKROPIJO PO IN

POVLEČE NEKEGA ZA IN VPRAŠA:

"KAJ PA IŠČETE V ? ALI JE IZGUBIL
SVOJO ?" ODGOVORI: "NEZNAN

RAZBOJNIK JE UGRABIL !"

Šparkert.

Šparkert ima tako ime, ker mam prišpara drva in štajnkoln. Ho se šparkert zaštopa, se kadi. Tedaj pride raufenkirer in ga spuea. Moj brat se raufenkirerja boji in se skrije pred njim pod špampet. V šparkertu je tudi nor. V njem peče mama melipajze. Ne-koč je v našem noru strašilo. Ho ga je mama odprla, je skočila ven mač-ka. Bra je bila opečena. Zbežala je čez gank na drevo in se je vrnila šele po treh dneh. Na šparkertu so rinke. Če so rinke rdeče, se moj oče jexi in goz drnja: „Šparajte, šparajte!“ Šparkert ima dva ladeleca. V enem gori, v drugega pa pada pepel. Včeraj se je moj brat s saja-mi napravil za raufenkirerja. Če ga je nabil, mama pa umila. A je še da-nes ves poflekav po obrazu in rokah. Pravi, da bo še očetu postupal obraz s sajami, ko bo po kosilu na stolu za-kinjal. Pa se mi rdi, da me bo imel to-liko korajze. Mojega očeta se še poli-saj boji.

NAJDRAGOCENEJŠE

Izmed vseh bogastev sveta je najdragocenejša svoboda. A tudi najteže dosegljiva.

Ni ga naroda na svetu, ki bi jo dosegel brez trpljenja in brez žrtev. A tudi ni naroda na svetu, ki bi bil zanjo toliko pretrpel in žrtvoval, kot je pretrpel in žrtvoval jugoslovanski. Preko nešteti Golgot je peljala pot v svobodo. In najhujša in najbolj strma in najbolj s trnjem posuta je bila ona na zadnji postaji. Komaj četrt stoletja je preteklo od tedaj. Tri mesece je trajala ta zadnja preizkušnja. Gorja pa je bilo toliko, kot ga drugi narodi niso prestali v dolgih stoletjih.

Na tisoče grobov, ki se skromno

in komaj vidno še bočijo na alban-skih gričih, so priče te preizkušnje,

na tisoče preperelih kosti v prepadih albanskih gora so še neme priče tistih dni,

na tisoče plamenčkov v močvirjih albanskih dolin razsvetljujejo temne noči in skrivajo v svojih mrzlih globinah mlada življenja borcev svobode...

In vsi ti grobovi in vse te preperle kosti in vsa ta žrtvovana mlada življenja nam trkajo na srce in dušo in vest, govoreč:

»Da bi ne bilo zaman, da bi ne bilo zaman!«

Kajti najdragocenejša vseh zakladov sveta je svoboda...

KAJ JE DOŽIVEL IVO Z „VIDA“

Sedanja vojna ne prizanaša niti ladjam tistih držav, ki niso v vojni. Že nekateri jugoslovanski parniki so bili potopljeni bodisi na oceanih ali na Sredozemskem morju ali v Črnem morju. Bili so torpedirani, ali pa so naleteli na mine. Sreča v nesreči, da so se do sedaj mogli rešiti skorajda vsi naši mornarji s potapljačih se parnikov.

Pred kratkim so se vrnili v domovino mornarji parnika »Vido«, ki je naletel v Črnem morju na mino in se potopil. Sami krepki, zagoreli in zdravi pomorščaki so to, ki so bili že večkrat v smrtni nevarnosti in so že marsikaj doživeli na morju. Ali zadnja nesreča je marsikoga izmed njih tako pretresla, da jim sije groza iz oči, ko govore o njej. Najrajši pripoveduje o tej nesreči kuharjev pomočnik, komaj 16 letni Ivo Mašina. To je bila prva njegova nesreča na morju in s pono-

som pripoveduje svojim tovarišem, kaj vse je doživel.

»Veste,« pripoveduje mladi Ivo svojim tovarišem, »pluli smo z ‚Vidom‘ že več mesecev med Italijo, Grčijo in Egiptom, vedno pripravljeni na nesrečo; noč in dan smo nosili pasove za reševanje, pa se nam ni nikoli zgodilo nič hudega. Tam pa, v vedno razburkanem Črnem morju, tam nas je pa zadelo. Nenadoma je prišla nesreča nad nas, ko smo se je najmanj nadejali.

V Carigradu smo natovorili 1108 ton bombaža in jute, da ju prepeljemo v Brajlo, da ju tam natovorijo na rečne ladje za Beograd.

Bilo je 6. septembra okrog 8. ure zjutraj, ko se je parnik stresel od strahovitega udarca. Počilo je tako močno, da smo mislili, sodni dan je tu! Pribežali smo vsi na palubo in gledali naokrog. V prvem hipu nismo mogli razumeti, kaj se je zgodilo. Ko

pa smo začutili, da se začenja parnik nagibati, nam je bilo jasno, da smo postali žrtev vojne. Ob mostu sredi parnika je bilo najhujše. Tam je eksplozija vse zdrobila in v bližini tega mesta smo našli prvega častnika, ki je bil ves krvav in kateremu je eksplozija zlomila desnico na treh mestih.

Od nekod je pritekel kapitan parnika in velel: „Pripravite rešilne čolne. Rešite se!“ Vsem se nam je najezila koža od groze. V Črnem morju nismo pričakovali nesreče, pa nihče ni imel na sebi pasu za reševanje. In parnik se je že toliko potopil, da nam ni bilo mogoče več rešiti svojih stvari iz spodnjih prostorov. Še enkrat je zapovedal kapitan: „Rešite se!“ Poskakali smo v čolne, nekateri samo na pol oblečeni. Vsi smo našli svoj prostor v dveh velikih čolnih. V prvem nas je bilo 11, v drugem pa 16. Nismo še bili dvajset metrov od parnika, ko ga je pogoltnilo morje pred našimi očmi. Težko nam je bilo pri srcu, ko smo gledali ta prizor. Kot da nam je izginila rojstna hiša. Kapitan in ostali mornarji so se odkrili in solznih oči nemo gledali, kako izginja lepi „Vido“.

A nezgod še ni bilo dovolj. Veslali smo na odprtem in precej razburkanem morju. Krog nas samo valovito morje, obale nikjer! Bali smo se, da bi valovi ne prevrnili enega ali drugega čolna. Molče smo veslali in veslali v upanju, da srečamo kako ladjo. A nikjer ničesar. Bili so to trenutki, ko klone najsrčnejše srce.

Kaj, če nastane vihar, ki se tako pogosto javi na tem morju? Kopne zemlje nikjer in nihče izmed nas ni vedel, kje smo. Že smo se sprijaznili z usodo. Naše misli so zletele preko morja k svojcem v domovini. Nekateri izmed nas so položili vesla pred se in sklenili roke k molitvi.

V tem trenutku smo zaslišali neko bučanje v daljavi in kapitan je vzkliknil: „Aeroplan! Rešeni smo!“

Dvignili smo glave in res zagledali, kako se nam bliža veliko letalo. Bil je ruski patrolni aeroplan.

„Ali previsoko leta, da bi nas opazil,“ sem jaz vzkliknil.

„Pač, pač, opazil nas je, le glej, kako se spušča niže!“ mi je nekdo odgovoril.

In res: aeroplan se je spustil prav nizko in začel krožiti okrog nas. Večina nas brodolomcev je imela na sebi srajce. Pa smo si jih slekli in začeli z njimi mahati. Pilot se je še bolj približal. Dobro smo ga videli, kako nam je dajal znake z roko. Nato je z največjo brzino odletel, da nam je kmalu izginil izpred oči. Nismo razumeli pilotovih znamenj, le to smo vedeli, da se nam bliža pomoč.

Čez pol ure sta se nam približala dva vojna aeroplana. Krožila sta okrog nas in eden je začel streljati s strojnico. Vsi smo se prestrašili, najbolj pa jaz. Kar na kup sem se stisnil na dnu čolna. No, pa smo končno spoznali, da ne streljajo na nas, temveč nam hočejo samo določiti smer, kam naj veslamo. Ubogali smo in kmalu smo zagledali dim ruske vojne ladje, ki je s polno paro rezala valove proti nam. Ne dolgo in odpočili smo se na krovu ruske ladje. V štirih urah nas je pripeljala v Vil'kovo, mesto v Besarabiji, kjer so nas pogostili in nam določili ležišča. Ranjenega častnika pa so odpeljali v bolnico, kjer so mu dali zlomljeno roko v mavec in mu obvezali rane.

Z Rusi smo se dobro razumeli, četudi smo mi govorili svoj, oni pa svoj jezik. Ko sem jim povedal, da smo se smrtno ustrašili, ko so začeli streljati s strojnico, so se mi zelo smejali.

V Vil'kovu smo bili 14 dni. Nato so nas Rusi predali rumunski vojni ladji, ki nas je vse srečno pripeljala v Tulceo. Od tu smo se drugega dne odpeljali v Brajlo in Bukarešto. Kmalu smo se znašli v vlaku, ki nas je pripeljal v domovino.

Tako se je končalo naše doživetje. Imeli smo pri vsej nesreči še srečo, da nas ni nesreča doletela ponoči. Če bi se to bilo zgodilo, bi najbrž nihče od nas ne videl več svoje domovine!

KAKŠNO BO VREME

PRITISK ZRAKA

Vzemimo tanko, lahko rjuho in pojdemo z njo na travnik. Janez naj se moško postavi, mi pa ga pokrijmo z rjuho in vprašajmo, ali ga kaj tišči? Janez bo rekel: »Nič. Še čutim ne, da je kaj na meni.«

Prinesimo sedaj več takih rjuh in jih polagajmo na Janeza. Že ko jih bo za ped visoko, bo Janez čutil, da pritiskajo. Še večji bi bil pritisk, če bi jih naložili meter na visoko. Kaj bi šele bilo, če bi segale do vrha strehe ali celo zvonika. Janez bi vpil od bolečin. Tako je, če na človeka pritiska trdno telo.

Če bi si privezali na noge težak kamen in se potopili v vodo, bi čutili predvsem pritisk na prsni koš. Težko bi dihal. V večjih globinah pa bi občutili pošten pritisk že po vsem telesu. Voda pa ne bi pritiskala le navzdol, torej na glavo, temveč tudi na rebra, na hrbet, skratka z vseh strani, da, celo od spodaj navzgor. Če bi se spustili še bolj globoko, bi nas pritisk vode strl.

Ali zrak tudi kaj pritiska na nas?

Preden se o tem prepričamo, se pomenimo, kako merimo pritisk. Vzemimo enostaven primer. Na mizo postavimo dva enako velika in enako težka kosa kamna. Imata naj obliko kvadra. Prvega postavimo tako, da se dotika mize z manjšo ploskvijo, drugi pa naj leži na mizi z večjo ploskvijo. Manjša ploskev meri 1 dm^2 , večja pa 5 dm^2 . Z-

pomnimo si, da sta oba kamna enako težka pa se vprašajmo, kateri bolj pritiska na podlago. Težka sta res oba enako, vsak tehta 35 kg. — Ali v prvem

primeru nosi vso to težo 1 dm^2 mize, med tem, ko se v drugem primeru ista teža razdeli na 5 dm^2 , tako da pride na 1 dm^2 le 7 kg. Pri drugem znaša pritisk na 1 dm^2 7 kg, medtem ko znaša pri prvem na enako ploskev 35 kg.

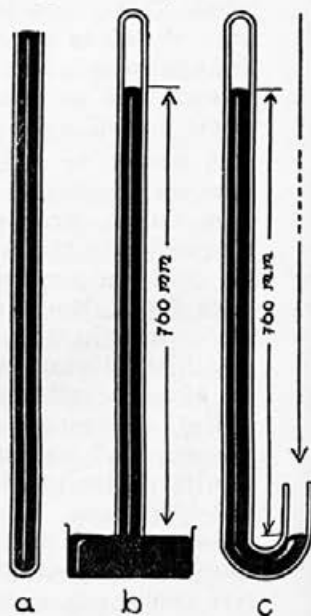
Prvi kamen pritiska s težo 0,35 kg na cm^2 ; drugi kamen pa pritiska le s težo 0,07 kg na cm^2 .

TORRICELIJEV POSKUS

Zrak je plin, ki ima težo, je težak. Če pa je težak, mora izvajati pritisk. Naša naloga pa bo, da ta pritisk dokažemo in poiščemo, kolik je.

Vzemimo, kakor je to storil l. 1643. učenjak Torricelli (Toričeli), 1 m dolgo, na enem koncu zavarjeno stekleno cev. Prerez odprtine naj meri 1 cm^2 . Napolni-

mo cev z živim srebrom in skrbimo, da izžene-
mo ves zrak. Polno cev zade-
lajmo pri odpr-
tini s prstom,
obrnimo in po-
stavimo v poso-
do, v kateri je
živo srebro. Ko
je odprtina cevi
vsa v srebrni te-
kočini, odmak-
nimo prst in —
živo srebro ne
bo izteklo iz ce-
vi. V začetku se
nam bo sicer
zdelo, da hoče
izteči, toda kma-
lu se v cevi usta-
vi in ne gre ni-
kamor. Kaj ga
zadržuje v cevi?
Zakaj ne izteče?
Mar ni dovolj

Torricelijeve poskus:

a) cev, napolnjena z živim srebrom; b) z živim srebrom napolnjena cev povezana v posodo z živim srebrom; c) živo srebro v upognjeni cevi

Dva enako težka kamna izvajata na podlago različen pritisk

težko? Izmerimo višino živosrebrnega stebra v cevi. Najdemo 760 mm. Koliko tehta to živo srebro? 1 cm^3 tehta 13,6 g. V cevi ga je 76 cm^3 in tehta torej $13,6 \text{ g} \times 76 = 1033$ ali približno 1 kg. V cevi visi torej 1 kg živega srebra in vendar ne izteče.

Da ne bi mislili, da živo srebro v spodnji posodi zadržuje ono v cevi, vzemimo drugo cev, ki naj bo spodaj upognjena. Napolnimo oba kraka z živim srebrom, zamašimo, obrnimo in prst odmaknimo. Živo srebro ne bo izteklo. Vsaj vse ne. Izteklo ga bo sicer nekaj kapljic, toda ko izmerimo višino stebra od gladine do gladine, se prepričamo, da znaša spet 760 mm. Teža tega živega srebra je spet nekaj nad 1 kg. Kaj drži živo srebro v cevi? Zračni pritisk. Zrak pritiska na živo srebro v krajšem kraku. Ta pritisk se prenese po živem srebri (tekočina) na vse strani pa tudi navzgor in drži ravnotežje živemu srebri v cevi.

Zrak ne pritiska le navzdol, temveč pritiska, kakor tekočina, tudi od strani in navzgor. Na vsak kvadratni centimeter površine na zemlji pritiska zrak s težo 1 kg, pa naj si bo ta ploskev vodoravna, poševna ali navpična.

Izreži iz lepenke 1 dm^2 pa ga s ploskvijo obrni proti nebu. Ploskev meri 100 cm^2 . Na njo pritiska zrak s težo 100 kg. Ni mogoče? Saj bi ti vendar roko odtrgalo? Počasi. Od zgoraj navzdol pritiska 100 kg. Prav toliko pa pritiska tudi od spodaj navzgor, pritiska se ubijeta. Čutiš le težo lepenke.

Da zrak res pritiska tudi navzgor, se prepričaj, če napraviš tale poskus. Kozarec, ki je do vrha poln vode, pokrij s papirjem, na

papir položi dlan in previdno obrni. Če dlan odmakneš, voda ne bo iztekla. Zračni pritisk je ne pusti. Če misliš, da ovira vodo papir, vzemi mesto njega tanko škrobljeno platno, ki je lahko popolnoma redko. Voda ne bo iztekla.

Rekli smo, da pritiska zrak na vsak cm^2 s težo 1 kg. V življenju navadno ne govorimo tako, temveč pravimo, da znaša pritisk zraka 760 cm. S tem mislimo povedati, da je pritisk zraka tolik, da bi v Torricellijevi cevi držal 760 mm visok steber živega srebra.

BAROMETER

Ali je zračni pritisk vedno enak? Že pri toplini zraka smo čuli, da je hladen zrak težji od toplega, dalje smo čuli, da se lahko zrak dviga, lahko pa tudi pada. Iz vsega tega bi sklepali, da pritisk zraka ni vedno enak. Da se bomo o tem prepričali, pritrdimo cev, s katero smo napravili poskus, na desko in zaznamujmo na njo še milimetre, ki smo jih pričeli meriti od gladine živega srebra v krajšem kraku. Priprava, ki s tem nastane, se imenuje barometer (priprava za merjenje pritiska).

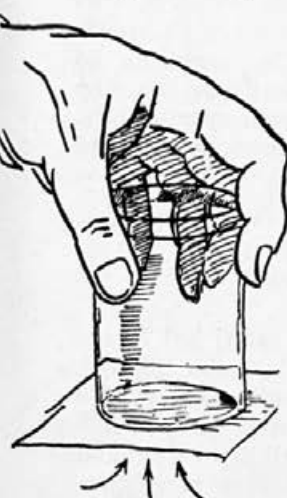
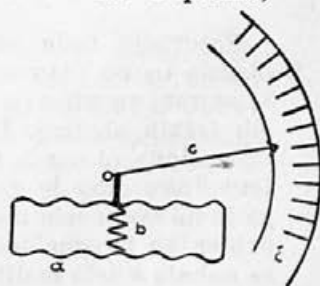
Barometer

ANEROID

Za merjenje zračnega pritiska pa imamo še drugo, bolj lično pripravo. Imenuje se aneroid. Napravimo ga!

Iz kovinaste škatlice, ki ima dno in pokrov iz valovite pločevine, izsesajmo zrak, kolikor se da. Odprtino,

Aneroid v pre-rezu: a) kovinasta škatlica z valovitimi pokrovi, b) vzmet, c) kazalec, d) skala

Voda iz kozarca ne izteče. Zadržuje jo zračni pritisk

skozi katero smo sesali zrak, dobro zaprimo. Ker v škatlici ni zraka, tudi ni pritiska navzven. Na tako škatlico pritiska zrak le od zunaj. Če je ta pritisk velik, se pokrov upogne, če pa pritisk popusti, se pokrov zravnja. Pokrov se torej spušča in dviga, kakor se spreminja zračni pritisk. Gibanje pokrova prenesemo na kazalec, ta pa s svojim vrhom na skali pokaže pritisk v milimetrih. Skalo na aneroidu določimo s pomočjo barometra.

PRITISK ZRAKA V VIŠINAH

Naučili smo se, da znaša pritisk zraka 760 mm. Ta pritisk pa velja le, če napravimo poskus na gladini Sredozemskega morja. Če bi napravili poskus v kraju, ki leži 11 m nad morsko gladino, bi se prepričali, da je tam pritisk le 759 mm. Za vsakih nadaljnjih 11 m višine se zmanjša pritisk za 1 mm. Tako gre nekako do višine 500 m. Od tu dalje bi se morali dvigniti za 12 m, da bi pritisk bil manjši za 1 mm. Od 1000 m dalje bi se morali dvigniti že za 13 m, da bi se pritisk zmanjšal za 1 mm.

Kolik je zračni pritisk pri vas? Povej mi nadmorsko višino. 165 m? Če to razdeliš z 11, dobiš 15. Zračni pritisk na tej višini je za 15 mm manjši kot na gladini Sredozemskega morja, znaša torej le 745 mm. Na vrhu Triglava znaša le 538 mm.

Zakaj je v višinah zračni pritisk manjši? Iz enostavnega razloga, ker je tam zračna plast, ki pritiska, tanjša. Ker zračni pritisk z višino pada, lahko z barometrom ali pa z aneroidom merimo višine gora.

ZRAČNI PRITISK V SOBI

Barometer, s katerim smo opazovali zračni pritisk pod milim nebom, nesimo v sobo. Kolik bo tam zračni pritisk? Nad barometrom je sedaj le 3 m zraka. Je pritisk zaradi tega manjši? Poglejmo. Živo srebro stoji natančno do iste višine, kakor je stalo na prostem. Kako to?

Že parkrat smo poudarili, da zrak ne pritiska le navzdol, temveč na vse strani, na desno, levo, poševno in navzgor. Ker je okno odprto, se pritisk ni izpremenil. V sobi je zrak enako gost, kakor je zunaj, pa je zaradi tega enak tudi pritisk. Če pa bi mogli sobo tako zapreti, da zrak ne bi mogel niti uhajati niti prihajati, bi lahko dosegli v sobi pritisk, ki bi bil različen od zunanjega. Če bi namreč nekaj zraka iz sobe izsesali, bi se pritisk zmanjšal, zvišal pa bi se, če bi v njo natlačili več zraka.

Če pa bi z barometrom merili pritisk v sobi in na prostem pozimi, bi lahko nastale neljube napake. V barometru je namreč živo srebro, ki se zunaj na mrazu krči, v topli sobi pa se širi. To krčenje in širjenje bi lahko zamenjali s pritiskom. Da se nam take nevednosti ne bodo dogajale, obesimo barometer ali aneroid na stalno mesto. Pazimo, da na njega ne bo nikdar sijalo sonce in da se toplotne razmere ne bodo mnogo spreminjale. Najbolje napravimo, če ga obesimo na okno, ki ga redkokdaj odpiramo.

(Se nadaljuje.)

NAJDRAŽJA RUDA

Najdražja ruda ni zlato, tudi ne platina in ne diamant, temveč radij, ki se rabi za zdravljenje raka in drugih težkih obolenj. En sam gram te rude stane okrog 5 milijonov dinarjev! Tako drag je radij pa zato, ker ga je na svetu zelo malo in ker se pridobiva na izredno težak način. Radij se nahaja v zelo malih količinah v ne-

ki vrsti apnenca. Nič manj kot 70 vagonov tega apnenca je treba izčistiti, da se dobi 1 gram radija. Od teh 70 vagonov apnenca dobe na poseben način najprej za približno 1 vagon radijske rude. Ta ruda se mora predelavati in čistiti 8 do 10 mesecev, preden dobe iz nje en sam gram čiste ga radija.

PTIČKI IN MAČKA

Napisal in ilustriral
Borut Baša, dijak v Celju

Zima je prišla v deželo, prinesla nam snega je na debelo, mraz je hud in veter piska; joj, za ptičke je to stiska!

Revčki, vsi so lačni strašno, nič več jesti nimajo, skupaj stikajo se plašno, žalostno si kimajo.

Mihec ptičke vidi lačne, znašati vkup deske začne; brž v roko orodje vzame, ptičnico graditi jame. Žigažaga, resk in tresk vam zdaj mizari! Tolče, zbija, z metrom meri; če po prstu se udari, se, junak, prav nič ne cmeri.

Kmalu lepo ptičnico zgradi, jo na vrt pred hišo nese, na drevo jo pritrди. Potlej zrnja tja natrese in v hišo odhiti.

Ptički z veje začvrče: »Saperlot in sapermiška, kaj pa tukaj dela tale hiška?« Hitro k nji zlete, zrnja, bučnic v nji dobe.

Ptičji zdaj trebuščki so naenkrat debeluščki.

»Ci, ci, ci!« in »ži, ži, ži!« veselo ptičji zbor cvrči in žvrgoli.

A tedaj počasi izza vogla glavo muca pomoli.

Muci sline se cede, proti hiški se napoti — ptički pa že odrfče.

Tedaj pa muca v hiško spleza in kot mrtva vanjo zlekne se.

Ptički pa po bližnjem drevju, dobro skriti v vejevju, gledajo, kaj se godi. Mislijo, da muc je mrtev, ker kot mrtev tam leži.

Urno k hišici letijo in takole govorijo: »Muco je pač kap zadela, ker preveč se je napela, ko sem gori lezla je!«

Muca pa ni mrtva bila; mrtvo se je naredila, da bi ptičke ulovila.

Ptički k hiški priletijo, muca nič ne zgane se; naj še tako glasno kričijo, muca kakor mrtva je.

»Muca mrtva, mrtva je!« eden ptiček zakriči. Drugi ptiček govori: »Nič ne bo več ptičkov žrla; zdaj je končno le umrla!« Tretji, po imenu Ptič-firič, na njen rep se usede in zapoje: »Ci, ci, ci! Muca nič več živa ni!«

Muca pa »ham!« po Ptiču-firiču seže, za rep ek ga prestreže. Ptič-firič v grozi odleti, v ustih rep ostane ji.

Muca jezna rep izpljune; Ptič-firič brez repa izgleda kakor kepa.

Ptič-firič zdaj jezen je zelo: prej je bil še močno lep, imel najlepši on je rep; zdaj pa skažen je tako!

Misli, misli, končno ptičkom reče: »Mnogo hudobij ta muca je storila! Bratcev naših mnogo je že pomorila; koliko požrla! In še meni je, grdoba, rep izdrla!«

Zdaj izmislimo si zanjo maščevanje! Jaz predlagam, da takole naredimo: iz ila in iz perja ptička naredimo, ga pred gobec njen spustimo. Muca mislila bo, da je pravi, ga požrla bo in težko, da potem ozdravi!«

Veselo ptički zakričijo in v gozdiček odfrčijo. Tam ptička bodo si zgradili.

Muca v hiški spet je kakor mrtva. Tam leži in meži. Misli zvito si: »Morda mi še kaj pred gobec prileti!«

Ptički vračajo se iz gozdička, v sredi nesejo iz ile ptička. K hišici tja prifrčijo, ga pred mucin gobec izpustijo.

Muca misli: »Hm, pa sem le prav imela, da kot mrtva tukaj sem čepela. Pečenka res je k meni priletela!«

»Ham!« — in ptička brž požre.

To pa čuden ptiček je!

Po želodcu zdaj ji kruli in boli jo, da je kaj!

Muca se kesa, da ptička je požrla: »Mordá te vrste ptički so strupeni? Kaj

pa, če bom zdaj umrla? O jojme, jojme! Gorje zdaj meni!«

In brž odide k mačjemu zdravniku. »Ojoj, pomagajte ubogemu bolniku! Ptička čudnega sem jaz požrla, pa bojim se, da ne bi umrla!«

Zdravnik pa mačji tole reče: »Naj ti le kruli po trebuhu in pa peče! Si ptičko sama ti požrla, niti bedra zame nisi ti pustila! Zato te policija bo zaprla. V zaporu, grda muca ti, se boš postila, boš ricinovo in pa ribje olje pila in z mrzlo vodo žejo si gasila.«

Nato pokliče policaja in ta odvedel mucu s tega kraja je — v zapor. A z dreves se mucu smeje ptičji zbor.

In zdaj sedi v zaporu, ricinovo in pa ribje olje pije, debele mačje solze lije.

Zbor ptičji pa je zdaj vesel. Na ptičnici ima vsak dan gostije. Tam poje, je in pije. Kdo ne bi rad tako lepo živel!

Še Ptiču-firiču je znova zrasel rep; je znova bil, kot nekda, dolg in lep.

PRAZEN STRAH

Nekega popoldne je mama sušila perilo. Pred mrakom ga je pobrala. Vrv je pustila zunaj. Na njej je še visela bela brisača, da bi se posušila. Meni pa je naročila, naj jo o mraku poberem. Na to sem pozabila.

Ko je bilo že temno, sem šla pred hišo. Na vrtu je stala belo oblečena žena. Zgrozila sem se in zavpila. Mama in ata sta v strahu pritekla gledat, kaj je. Jokaje sem povedala, da na vrtu straši bela žena. Mama je prinesla petrolejko. Videla sem, da je bila vrv in brisača, katero sem pozabila vzeti. Mama je brisačo in vrv spravila. Povedala mi je, da strahu ni. Pozneje sem zvedela, da je strah sredi prazen, okoli ga pa nič ni.

Jarc Minka,

I. r. v. lj. šole na Dobravi pri Ljubljani.

KAJ ŽE SPITE?

Zgodaj zjutraj ob 2. je prišel sosed Matjevž pod okno in je zakašljajal. Jaz in mama sva se ustrašila. Mama je šla k oknu in je vprašala: »Kdo je?«

In je rekel: »Sosed. Kaj že spite?«

Vendar je že čas — mama je šla, odprla vrata in vprašala:

»Kaj je?«

In sosed je prosil za kolo. Mama je vprašala:

»Kam se peljete?«

In sosed je povedal, da v mesto. Mama mu je dala kolo. Sosed se je lepo zahvalil. — Sedaj sam ne vem, kdaj naj grem spat, če je ob 2. še prezgodaj.

Zmago Čermelj,

2. r. lj. š. v Novi cerkvi — Haloze.

Vodoravno: 2. odeja (tujka); 4. dan v tednu; 6. zver; 7. zločin; 9. zelenjava; 11. pohod na divjačino; 14. medved, vzklík; 15. predlog; 17. os. zaimnek; 19. snov, kurilno sredstvo; 21. zaimnek; 22. francoska reka; 23. vzdih; 24. otok v Jadranu; 26. premikanje zraka; 28. števnik; 29. Akademski športni klub (okrajšava); 30. veznik; 31. moško ime; 33. os. zaimnek; 34. nikalnica; 35. vas pri Ljubljani; 36. karta; 38. veznik; 39. predlog; 41. ako; 43. os. zaimnek; 45. isto kot 35. vodoravno; 47. okrajšava za doktor; 49. medved; 51. del obraza; 52. začimba; 54. sorodnik; 55. določen čas; 57. lesena stavba; 59. znamenja; 61. močnata jed; 64. žensko ime; 65. pesnitev; 67. središče kroga; 68. kot; 69. os. zaimnek; 71. potepuh; 72. os. zaimnek; 73. prilastek; 75. števnik; 77. kralj, ital.; 79. predlog; 80. zapreka; 83. Agencija Avala, okrajšava; 87. kralj, okrajšava; 88. športni klub, okrajšava; 89. reče; 90. ič.; 91. okrajšava za tozadevno; 93. medved; 96. celina; 98. prostorninska mera; 100. egipčanska boginja; 101. moško ime; 104. nasprotno od nered; 105. trdilnica; 106. predlog; 107. krajše ime od Edvard; 108. predlog; 109. grška črka; 111. v morje segajoča zemlja; 112. predlog; 115. domača žival; 117. os. zaimnek; 118. ako; 120. piščev; 122. prva ženska; 123. nedoločni zaimnek; 125. premagan; 129. lepilno sredstvo; 131. pesnitev; 132. enaka samoglasnika; 133. domača žival; 134. ihtenje; 136. nikalnica; 138. svetnik; 139. rastlina; 141. sorodnik; 144. brencelj; 146. vodna žival; 147. oblika gl. biti; 148. igralna karta; 150. glas; 152. leta po zraku; 155. stražnik; 156. skupina čebel; 157. slov. pisatelj; 158. ital. mesto; 159. obračati zemljo.

Navpično: 1. cesta; 2. kesanje; 3. planina na jugu; 4. pivo, gostija; 5. debela palica; 6. obl. gl. roditi; 8. velik roman poljskega pisatelja; poplava; 9. drobn kamenje; 10. ogenj, ki se priže na kresno noč ali ob nar. obrambnih praznikih; 12. nevihta; 13. število; 15. prostor pred vrati; 16. akademski društvo, tudi tuje zveze ime (žensko); 18. nasprotno od lačen; 19. nasprotno od priden; 20. spanje, sanje; 24. nasprotno od noter; 25. isto kot 20. navpično; 26. prometno sredstvo; 27. stvar; 31. isto kot 4. navpik; 32. vodna žival; 35. veznik; 37. obl. gl. biti; 40. požene iz zemlje; 42. števnik; 43. središče kroga; 44. domača žival; 46. gol (srb. hrv.); 47. reče; 48. isto kot 8. navpik; 49. vprašalnica; 50. dva skupaj; 52. klic na pomoč (mednarodni za ladje); 53. zdravilo; 55. zločin; 56. velika vodna žival; 57. jemo vsak dan; 58. ozir. zaimnek; 59. postajališče; 60. kovačeva delavnica; 62. planina na jugu; 63. prošnja za pomoč (tujka); 65. enaka samoglasnika; 66. neopazno priti; 69. največji jugoslovanski kipar; 70. veznik; 73. ako; 74. zaimnek; 76. reka v Nemčiji; 78. del obraza; 79. žganje iz pelina; 81. obl. gl. vedeti; 82. v morje segajoča zemlja; 84. zvezdosloven (tujka: astrazvezda); 85. velelnik od pojesti; 86. predlog; 87. vprašalnica; 88. zrel plod; 92. zadaj (v narečju); 94. infekcijsko sredstvo, strup; 95. ali v narečju; 96. ime blagokojnega kralja; 97. jeza (latinsko); 99. prevod v puščavi; 102. mlečni izdelek; 103. naš kralj; 110. kralj živali; 111. množina od rt; 113. zelišče; 114. vinska posoda; 115. obrtnik; 116. samcat; tudi moš. ime; 120. kakor; 121. ura (srbohrv.); 124. sebe; 125. obrtnik; 126. središče kroga; 127. medved; 128. del obraza; 130. veznik; 133. močan ton; 135. morska žival; 137. dva skupaj; 138. paradiz; 139. plača, spakdranka; 140. gol; 142. neumen; 143. želimo vsi; 144. predlog; 145. prostorninska mera; 146. grška črka; 147. pogojnik; 149. s hrv. obl. gl. biti; 153. kaz. zaimnek; 154. kaj v čakavščini.

REŠITVE UGANK IZ 3. ŠTEV. »NAŠEGA RODA«

VELIKA KRIŽANKA.

Vodoravno: 1. bariton, 7. Stritar, 13. ura, 14. os, 15. rog, 17. la, 18. ilo, 19. da, 21. Amerika, 25. as, 26. lan, 28. uk, 29. ti, 30. Nil, 32. Koran, 34. Ada, 36. Kotor, 38. ki, 39. ar, 41. pa, 42. aj, 44. do, 46. sodar, 48. romar, 50. in, 51. Edi, 52. pes, 54. pir, 55. Ivo, 56. sa, 57. pav, 58. mol, 60. nas, 62. od, 63. kot, 64. ti, 65. ar, 67. Bog, 69. sol, 70. Koloman, 73. Dob, 75. SOS, 76. ko, 77. Oka, 78. in, 80. rod, 82. omarica, 83. Planina.

Navpično: 1. Buda, 2. ara, 3. Ra, 4. to, 5. osa, 6. por, 8. tla, 9. Ra, 10. ti, 11. Ala, 12. rosa, 15. Reka, 16. Gita, 20. Paris, 22. mu, 23. ki, 24. sitar, 26. lok, 27. na, 30. no, 31. loj, 33. nadev, 35. da, 36. kamin, 37. Odesa, 40. ras, 41. pop, 43. anoda, 45. oda, 47. opat, 49. Arab, 50. Ivo, 53. to, 57. pol, 58. milo, 59. lama, 61. sod, 63. kosa, 64. to, 66. Ra, 68. gori, 69. som, 70. koc, 71. oko, 72. Nil, 74. bon, 75. so, 76. ki, 79. na, 81. da.

KVADRATNA KRIŽANKA.

Vodoravno: 1. račun, 7. Riko, 8. os, 10. rat, 11. bar, 13. za, 14. apel, 16. kapun.

Navpično: 2. ar, 3. čir, 4. ukaz, 5. notar, 6. tobak, 9. sapa, 12. rep, 15. lu.

ZLOGOVNA KRIŽANKA.

Vodoravno: 1. Beograd, 3. grad, 4. delikatesa, 8. postava, 11. duče, 13. radira, 15. vara, 16. poroka, 18. potice, 20. ti, 21. mati, 22. meden, 23. dama, 24. Lika, 26. carina, 29. kavarna, 32. roma, 34. majava, 36. Tivar, 37. kolodvor, 39. Peter Veliki, 40. nevarna.

Navpično: 1. beduin, 2. oče, 5. lira, 6. kaditi, 7. tera, 9. stava, 10. varati, 12. karo, 14. niti, 16. potica, 17. kamen, 18. pomaka, 19. celina, 25. Maroko, 27. riba, 28. pojave, 30. varuh, 31. tovarna, 33. malo, 34. mater, 35. vali, 36. Tivar.

Izžrebani so bili in bodo prejeli lepe nagrade naslednji rešilci ugank v 3. številu:

1. Valčka Rehberger, učenka 2. r. lj. š., Šmartno pri Litiji.
2. Marija Osojnik, učenka 6. r. lj. š., Prevalje.
3. Tonček Rode, učenec 3. r. I. drž. lj. š. v Celju.
4. Miroslav Cuderman, učenec 5. r. lj. š., Tupaliče, p. Predvor.

Otroci, hranite in varčujte, pomnite:
Iz malega raste veliko!

Mestna hranilnica ljubljska

izdaja na dom domače hranilnike.

Stopite tudi vi v krog njenih
vlagateljev in varovancev!

*Kar potrebuje mladina v šoli
in doma, dobi po nizkih cenah v*

Učiteljski knjigarni v Ljubljani in v podružnicah v Mariboru in Celju

Zlasti priporočamo bogato izbiro lepih mladinskih
knjig po znižanih cenah. Izberite knjige po cenikih,
ki jih imajo šolski upravitelji, in naročite skupaj,
da bo manjša poštnina

Inserirajte v „Našem kodu“!

Klišaje

eno- ali večbarvne,
za časopise, knjige,
razglednice itd. izdeluje

k l i š a r n a

»JUGOGRAFIKA«

LJUBLJANA — SV. PETRA NASIP 23